

KULTÚRA

ROČNÍK XIX. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

20. APRÍLA 2016

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Manhattan v New Yorku na Veľkú noc 1960

V jednom televíznom príhovore profesor psychológie A. Hlinka, SDB, opisuje tento príbeh: V pracovnom tíme pôsobil mladší človek, ktorý bol veľmi chudý. V tom čase sa všade hovorilo o epidémii HIV. Spoločenské vedomie bolo zaoštré na tento problém rozduchaný médiami. A tak sa začalo okolo tohto mladého človeka na pracovisku šíriť, že je asi chorý na HIV. Začal cítiť okolo seba sociálne mlčanie. Venoval sa svojej práci a robil ju dobre. Ale jeho pozícia na pracovisku sa zhoršovala. Nevedel prečo. Ľudia sa ho začali stráňiť. Nikto sa ho na nič neopýtal. Mali naporiadziť hotovú odpoveď: Je postihnutý HIV.

V skutočnosti, ako sa ukázalo, tento mladý človek sa staral o svojich súrodencov, keďže im zomreli rodičia. Prostriedkov nebolo, málo jedol. A. Hlinka uzatvára, že išlo o spoločenskú popravu.

To je príklad na negramotnosť vo vzťahoch. Mohli by sme hovoriť o nepravnej psychológii „hotových odpovedí“. Takto sa vopred vylučuje skutočný záujem o človeka a nahrádza ho iba zvedavosť. Pravdepodobne s tým má mnoho ľudí skúsenosť. Aj mne sa stalo, že som bol takto vylúčený. Poslednýkrát, keď sme sa starali o mamu, už 94-ročnú starenku, ktorá nemohla

Dva svety v jednom svete

spávať. Vstával som k nej, keď búchala barlou na dvere. Bol som často nevyspatý. Ktosi mi začal vytvárať „príbeh“ nemravne žijúceho človeka. Zrejme ponocujem. A ktovie, čo všetko robím. Keď mama zomrela, začal som ironickú poznámku, nejako ste smutný. Keď som vysvetlil prečo, dotýčná osoba sa vrhla na mňa, aby mi vyjadřila účasť. Skoro som spadol z nôh. Taký to bol náraz.

Znova naučená, hotová odpoveď.

Hotové odpovede bez vytvorenia vzťahu dávajú zrejme pocit moci a nadradenia. Cez hotové odpovede, bez vzťahu k človeku, rozpracujú prípad, jednotlivca, alebo skupinu ľudí. Ignoruje sa potreba vytvoriť vzťah, čo je základný etický a odborný predpoklad pomoci.

Ak jednotlivec neprijme takto vytvorený príbeh, rozhostí sa o ňom v okolí sociálne mlčanie. Je vylúčený.

To je tlak. Podobne to bolo v minulom režime. Marxizmus mal súbor hotových odpovedí, kto je človek. Bol tlak naučiť sa svoj príbeh naspamäť. V lepšom prípade na

ideovopolitických školeniach, v horšom prípade ako politický väzeň. V totalite minulého režimu sme počuli témy okolo socialistickej osobnosti, socialisticke uvedomovanie, o socialistickej činnosti, ktorá formuje ľudí iba zvonka, vonkajšími silami, prijali sa istoty totality, aj keď boli zrejme nefunkčné. Vzdali

STANISLAV HVOZDÍK

sme sa týchto a iných „kľúčov“ na otváranie skutočnosti, pretože boli deformované minulým režimom, totalitou. Vzdali sme sa vo verejnom živote pojmu osobnosť a osoba, ale počúvame o celebritách.

Úlohou spoločenských vied je vrátiť význam ľudskej osoby do spoločnosti. Najmä do školstva. Prestali sme si všímať, čo si uvedomujeme. Démon novosti diktuje, ak chceš byť moderný, prijmi to a to. Prestali sme si klásť otázku, na čo je naše konanie. Prestali sme kontrolovať, čo je skutočná istota a čo iba fikcia. Prestali sme sa zaujímať o život, ktorý je večný.

Benedikt XVI. nazval dnešnú dobu totalitou relativizmu. Táto totalita buduje takpovediac sociálne gulagy.

V správach stálo, že ktosi v Bratislave pod Michalskou bránou ohol železný stĺp. Istý psychológ to interpretoval takto: potreboval si vybitť agresiu, stratil vnútornú rovnováhu. Podľa tohto tvrdenia druhý pilot, ktorý nasmeroval lie-tadlo do svahu hory, si potreboval vybitť ener-giu, aby získal rovnováhu... Len škoda, že to neprežil, aby si tu rovnováhu užil.

Ale je aj iná psychológia. Tá poukazuje na fakt, že uvedenému človeku chýbal zmysel ži-vota. Ničil prostredie, ktoré mu symbolizovalo svet, v ktorý uveril a ktorý nerozumie jeho túžbe po zmysle. Relativizmus ničí našu gramotnosť rozumieť nášmu duševnému životu. Preto pribúda ľudí, ktorí sa v kritickom momente nemôžu oprieť o svoju gramotnosť porozumieť svojim skutočným potrebám, teda odpovedať na výzvy a problémy podľa miery zmyslu života.

(Pokračovanie na 2. strane)

O ľudské hodnoty treba ustavične zápasit'. Predovšetkým sám so sebou. Každý z nás je prototyp ľudstva. Každý z nás sa podobá na semienko, z ktorého má vyrásť strom. Každý je istým spôsobom Adam.

I ja, i vy máme denne tisíc príležitostí mávnuť nad všetkým rukou a rezignovať. Ísť na pivo alebo za zábavou, prispôbiť sa svetu, jeho tlaku na hedonizmus, na pohrdanie hodnotami, za ktoré umierali celé generácie a ktorým sa súčasnosť posmieva.

Ale keď sa obzriem za seba a vidím námahu a obeť predkov, nemohol by som ani zaspať, keby som premárnil ďalší deň života bez toho, aby som neuvažoval a nevykonal niečo, čím by som sa im aspoň pokúsil pripodobniť.

O chvíľu tu už nebudú súčasníci Prvej Slovenskej republiky, toho obrovského nadšenia, že slovenský národ si môže ako-tak slobodne rozhodnúť sám o sebe, aké hodnoty bude vyznávať. Nemohli sme ísť

Prečo bolševici vsadili na mestský proletariát, a nie na roľníctvo? Nuž práve pre túto podvedomú pamäť, ktorú nemožno vymazať inak ako rozvrátením a fyzickou likvidáciou. Dnešný liberál je iba novodobou západnou varietou bolševika. Ani on nemá úctu k ničomu, čo je spojené so slovom národ alebo ľud. Nerozumie slovu vlasť, domov. Nechápe, že kultúra sa uskutočňuje iba v národoch - mimo nich či dokonca proti nim vzniká to, čoho sme každodenne svedkami - vyprázdňovanie obsahu i formy, pohrdanie majstrovstvom i čímkoľvek, čo by mohlo iba pripomínať morálku.

Po desaťročiach komunizmu opäť ďalšie štvrtstoročie nám premývajú nielen mozgy, no i srdcia pseudohodnotami, ktoré nie sú ničím iným ako posmechom z nás samých a zo zdravého ľudského rozumu. Je smutné, že im uverili aj mnohí tí, ktorí sa zaslúžili o odpor voči totalite. Aj oni prijali utopickú predstavu multikulturalizmu a tole-

Nedajme sa zmiast'

TEODOR KRIŽKA

cestou kaviarenských elít, ktoré rovnako v západnej Európe ako u nás poškuľovali po marxizme a krmili seba i okolie falošnými ilúziami o „krajine, kde zajtra znamená včera“. Katolícky slovenský ľud, ktorý nalákali na slovanskú vzájomnosť, aby mu vzápätí vnucovali pochybné idey odporujúce jeho mravnému presvedčeniu, túžil žiť a namáhať sa v súde so svedomím.

Dnešnému liberálovi je ťažké pochopiť, že pre Slováka nebol prijateľný pohanský národný socializmus, aký sa uplatňoval v Nemecku, ale ešte väčšmi stalinský režim represálií. Ktorý Slovák sa mohol obracať na Východ, kde od roku 1917 zavládol režim kántriaci elitu národa? Vari sa smie v mene utopického pokroku viesť vojnu proti vlastnému obyvateľstvu, vyvraždiť 300 000 kňazov a rehoľníkov, vyhnať či pozabíjať šľachtu a zničiť živiteľa národa - roľníctvo? Toto by mal byť pre nás vzor?

Nie, Slovensko a Slováci sa zákonite museli rozhodovať medzi Charybdou a Scillou. No omyl je spájať slovenský odpor k bolševizmu s akoukoľvek formou rusofóbie. Tá na Slovensku nebola a ani byť nemohla, ako nie je vlastná Slovákom ani dnes. Vieme predsa odlišiť režimy od národov a ich kultúr a rovnako si nárokuje, aby aj nás chápaní iní.

Nedávno sa pre českú televíziu vyjadřila Magda Vášýryová, že Slováci sú rurálni. Povedala to s dešpektom namiesto toho, aby bola schopná rozpoznať zázrak, že po desaťročiach násilností sa ešte stále uchováva v slovenskom národe pôvodnosť, hlboká spojitosť so zemou, s pôdou, s koreňmi, ktoré prerastajú naše city v ľudovej piesni a rozprávkach.

rancie, akoby nechápali, že to je iba zreštaurovaná ideológia rozpúšťania historických národov a postupný zánik Európy.

Vari úplnou náhodou sa práve na našom kontinente, tu, kde sa zrodila kresťanská civilizácia, už viac ako dvesto rokov uskutočňujú nepokoje, revolúcie, prevraty? Vari čírou náhodou tu prebehli dve strašné svetové vojny? Vari nie je jasné, že imigračná vlna je nasmerovaná ako ďalší úder práve na demoralizované a rozvrátené Nemecko?

To všetko je jedna vojna, vojna proti tej Európe, ktorá darovala svetu nebývalý duchovný a materiálny rozvoj. Ak by sme to ešte upresnili, je to jediná vojna proti Kristovi, ktorý naučil národy milovať, keď lásku predstavil nie ako výmenu dvoch egoizmov, ale ako sebažertvu za iných.

Vlnou imigrantov, medzi ktorými je také ľahké presunúť do Európy tisíce atentátnikov a hrdlořezov, je Európa vydieraná. Európu postavili pred hotovú vec: buď bude poslušne plniť pokyny nepriateľsky nasmerované voči Rusku, alebo vzbĺkne ako Rím za cisára Nera.

Pre svetového hegemonu existuje jediná hrozba - spojenectvo Nemecka a Ruska. Opakujeme si to neustále, aby sme rozumeli požiarom, ktoré vznikajú a budú vznikať aj naďalej medzi dvoma mocnými národmi, ktorých spoločný postup by mohol obrátiť chod dejín. Majme to na pamäti aj vtedy, keď sa nám bude ponúkať možnosť akejkoľvek stredoeurópskej štátnosti. Áno, Stredná Európa je osobitá, iná ako Západ a iná ako Východ, ale musí mať na pamäti, že sa nesmie dať zatiahnuť do konfliktu ani s Nemeckom, ani s Ruskom. Výsledok by bol pre nás veľmi plačlivý.

(Pokračovanie z 1. strany)

Tá prvá, nepravá psychológia, alebo prinajmenšom nekompletná, je psychológia hotových odpovedí. Ako v príbehu na začiatku. Pravá psychológia sa zaujíma, stará sa, zakladá vzťah. To je dôležité povedať, pretože s psycholo-gickými poznatkami môžu pracovať rozliční ľudia.

Totalita je stav v spoločnosti, keď si nikto nemôže slobodne voľiť a utvárať vzťah ku

Dva svety...

skutočnosti na základe svojej práce s hodnotami. Vo svete okolo nás sa vytvárajú dva svety.

Ten skutočný, ktorému možno porozumieť, ak máme záujem a ten druhý bez tohto záujmu o druhého. V tom druhom sa človek stáva predmetom, prestáva byť osobou. Filozof Buber to vyjadril takto, záujem je ak je tu vzťah Ja a Ty. Ak chýba vzťah, je tam iba Ja a Ono, nejaké spredmetnenie. Taký môže byť produkt toho, čo sa zvykne označovať ako sociálne inžinierstvo.

Problém sa môže týkať aj väčších komplikácií. Ak by sa niekto opýtal utečencov, čo chcú, často by dostal odpoveď - vrátiť sa domov. Aby geopolitika prestala meniť ich domovy na iba strategické body. Ale čo s profesionálom v profesii, kde sa pracuje s ľuďmi, ktorý povie, mňa nezaujíma filozofia, ktorá zo svojej povahy je o človeku.

Azda porozumie problému cez rozprávky.

Porozumieť skutočnosti je ako otvárať dvere pravým kľúčom. V slovenských rozprávkach, a o tom som už písal, znova pripomínam, je častou témou trinásť komnata, kde je „živá voda“, alebo kde je niečo cenné pre život. Ale hrdina je vystavený skúškam. Prechádza cez komnaty, kde je množstvo svetských lákadiel, ktorých sa nesmie dotknúť. Nesmie podľahnúť iba zvedavosti, ale má mať na pamäti vzťah, o ktorý bojuje, v ktorom chce niekomu pomôcť. Musí prevážiť záujem.

Tomuto pokušeniu v rozprávkach predchádza naviac stav núdze. Ak podľahne skamenie.

A mnohí neodolali a vošli.

Okolo nás je už veľa „skamenelých“ ľudí. Neskameneli tí, ktorí si udržali skutočný vzťah, záujem, vedomie hodnoty a jej význam pre vzťahy. Veď hodnoty sú vzťahovotvorné, majú význam pre postoj, sú postojovotvorné, korigujú omyly, tvoria kultúru.

Práve toto je charakteristické pre tých, ktorí v rozprávkach nepodľahnú, odklínajú už skamenelých. A rozprávka je odkaz udalosti, ktorá sa ukázala ako významná, ktorá bola a ktorá by nemala chýbať v skutočnosti. Aby dobre a šťastné konce neboli iba v rozprávkach.

STANISLAV HVOZDÍK

Tvár budúcej Európy

Pri pohľade na každodenné obrázky plné chaosu, živelne uchopenej slobody a hodnotovej nesúrodosti, ktoré nám ponúkajú médiá, prichádzajú na um otázky: Kam sa ženie Európa i celý svet? Zbudla Európa, o aké princípy a hodnoty sa opiera množstvo predošlých storočí? Každý, komu aspoň trochu záleží na tom, ako bude vyzeráť tvár ľudskej spoločnosti o niekoľko rokov či desaťročí, sa denne zamýšľa nad stavom sveta a jeho smerovaním. A možno ani nie, možno sa mnohí nechcú vzdať svojho pohodlia a nevidia ďalej než k najbližšiemu hypermarketu. Ich svet sa vtesnal do mantinelov rôznych reality šou, poskytujúcich plytkú zábavu, dvíhajúcu pípmetre. Ich svetonázor sa možno scvrkol do pár viet v bulvárnych plátkoch. A predsa oveľa najostrovejšie cítia mnohí potrebu urobiť niečo zmysluplné a hodnotné pre svoje okolie. Túžia vystúpiť z radu bezmenných a bezduchých konzumentov a zapriať sa do jarma s úmyslom vyorať tú svoju zapamätateľnú brázdou osobného rozvoja. Cítia potrebu prispieť k budovaniu kultivovanej spoločnosti vychádzajúcej aj z kresťanských hodnôt.

Európa potrebuje uvedomelých zástancov kultúry, tvorivosti a civilizovaného spôsobu riešenia problémov. Zvlášť v dnešnom geopoliticky i morálne narušenom priestore. Azda vidíme akúsi analógiu medzi tým, čo sa deje v súčasnosti rukami fanatickeho radikálneho islamu a tým, čo prežívala Európa v 9. a 10. storočí nášho letopočtu, kedy musela znášať nemilosrdné a kultúru bičujúce nájazdy barbarských kmeňov. Vtedy sa Európu prehnali viaceré kmene, ktoré plienili a rozvracali vtedajšiu spoločnosť. Práve Cirkev v tom čase prevzala zodpovednú úlohu obnoviteľky a učiteľky, ktorá svojím nemalým vkladom prispela k postupnému usporiadaniu rozvrátenej spoločnosti. Kresťanská viera, ako pripomína významný učenec Alkuin, zosobňovala fundament, na ktorom sa obnovila kultúrne i duchovne zubožená Európa. Čo alebo kto postavil vtedy Európu znova na nohy? Bolo to najmä veľké odhodlanie biskupov, rehoľníkov, kňazov či iných vzedancov. Ono pohoľ veci správnym smerom. Iniciatíva mnohých jednotlivcov zdvihla európsku civilizáciu z popola. Existuje veľa rukolapných dôkazov o nespornej úlohe katolíckej cirkvi pri celkovej rekonštrukcii vtedajšej európskej civilizácie. Najmä kláštory sa stali miestami životaschopnej snahy prinavrátiť spoločnosti tvár, akú mala predtým. Mnoho kláštorov bolo počas nájazdov barbarských kmeňov zničených, a predsa by stačil jediný na to, aby došlo k záchrane pravých hodnôt i celej kresťanskej tradície.

Medzi horlivých obnovovateľov európskej civilizácie a jej kresťanského podložja patrili mnohí pápeži. Literatúra popisuje jedného z nich, Silvestra II., ako najjasnejšie svietiace svetlo raného štádia obnovy Európy. Práve jemu písal v roku 997 nemecký kráľ a rímsky cisár Oto III. a prosil ho o pomoc slovami: „Som nevedomec a moje vzdelávanie sa dost' zanedbalo. Príd a pomôž mi, ako správne viesť ríšu.“ Kolká pokora pred sebou samým sa ukrýva v tejto úprimnej prosbe. Či dnešní predstavitelia štátov už nepotrebujú byť rovnako pokorní k sebe a svojim nedokonalostiam? Či nie je túžba po múdrosti tou najzákladnejšou aj dnes? Či nemá každý z nás denne prosiť Pána o

pravú múdrosť pri rozhodovaniach? Tak ako pred mnohými storočiami, tak aj dnes čelí ľudská spoločnosť nebezpečenstvu v podobe nahľadávania hodnôt postavených na evanjeliu. Aj dnes je nutné aktivizovať sa v prospech zachovania všetkého ušľachtilého, na čom vyrastalo toľko generácií pred nami. Aj dnes vyvstáva potreba hľadať vo svete Božiu vôľu, aby sa svet nezničil svojou samolúbošťou, egoizmom, pohodlnosťou, citovou prázdnotou a ušľapaním všetkej tvorivosti.

Na pápežských dvoroch a za múrmi kláštorov sa v časoch nájazdov barbarských kmeňov sústreďovali aktivity smerujúce k pozdvihnutiu kultúrnej a vzdelanostnej úrovne. V kláštoroch sa pestovala veda i praktické zručnosti napríklad v oblasti poľnohospodárstva. V jednom z nich sa zachoval záznam o podivuhodnom prelete mnicha Eilmera na vetroni. Nesporný význam mali rehole v systematickej obnove starých listín, textov a dokumentov. Práve kláštorom vďačí dnešná civilizácia za to, že môžeme čerpať z myšlienkového bohatstva starovekých diel Tacita, Apuleia, Senecu a ďalších filozofov a učencov. Známy kláštor Monte Cassino obrovským podielom prispel ku kultúrnej obnove. Medzi najvýraznejšie centrá vzdelanosti po turbulentných časoch masových nájazdov v 9. a 10. storočí patrili aj univerzity.

Prečo spomíname toľko historických faktov z minulosti? Nuž, aj dnešná európska civilizácia prežíva nájazdy, ktoré azda nie sú také viditeľné a ničivé ako tie pred storočiami, no svojou rafinovanosťou a sofistickovanými spôsobmi sa snažia úplne rozhlodať aj tie posledné zvyšky pravých hodnôt a nanútiť človeku, že nepotrebuje žiadne morálne princípy a že on sám si určuje pravidlá. Európa sa však ženie do záhuby. Viac ako pohyby neradených utečeneckých vln by sa mala obávať seba samej, svojho postupného odklonu od kresťanských hodnôt, prostredníctvom ktorých pred stáročiami rástla a dozrievala.

Európa čelí hrozbám medzinárodného terorizmu viac než kedykoľvek predtým. Ide o novodobé barbarské nájazdy, ktoré neničia len vzácne historické pamiatky z minulosti, ale najmä spôsob života, ktorý pred mnohými storočiami zachraňovali tisíce horlivých jednotlivcov.

Hovoríme si často s hrdošťou, akí sme my, Európania civilizovaní a aké demokratické hodnoty a princípy vyznávame, no väčšinou ide len o prázdne vyjadrenia bez konkrétnych činov. Či nenesieme teraz my, každý jednotlivcovo, bremeno zodpovednosti za tvár našej vraj nadovšetko demokratickej a kultúrnej spoločnosti? Kedysi tu naši predkovia vyvíjali enormné úsilie o zotavenie Európy po každej stránke. Nemáme aj dnes viac než tisíc dôvodov na podobné rozhodnutie? Nemusíme byť učencami, filozofmi ani horlivými teológmi, a predsa môžeme urobiť náš svet krajším a dôstojnejším miestom pre život. Návod, ako na to, je tam v Knihe kníh. Stačí každé ráno prechádzať „bránou“ tejto posvätnéj knihy a nechať sa poučiť i povzbudiť na ceste životom jej útrobnosťou. Potom celý deň bude zaručene vyzeráť úplne inak.

PAVOL KALL

Použitá lit.:

Thomas E. Woods Jr., PhD.: Ako Katolícka cirkev budovala západnú civilizáciu, Redemptoristi-Slovo medzi nami, 2010

Viem, že s citovaním posvätných textov treba postupovať so všetkou úctou a opatrnosťou. Najmä ak ide o to, aplikovať na krehké stvorenie, akým sme my všetci ľudia, citát vzťahujúci sa na božské osoby alebo veci. No tu prichádza mi spontánne a najefektívnejšie použiť práve slová z prológu evanjelia sv. Jána. Tieto slová odrážajú totiž situáciu človeka, ktorému chcem dnes prejavíť svoju úctu, svoju vďačnosť, svoju priateľskú lásku, svoj obdiv a svoje bratské žičenia. Lebo v tieto dni – presne 8. apríla – sa z Božej dobroty dožil svojho nie mnohým dopriateho životného jubilea - plných deväťdesiat rokov profesor František Vnuk.

Je to bezpochyby jedna z najvýraznejších osobností druhej polovice uplynulého storočia slovenského kultúrneho, vedeckého, pedagogického, publicistického i katolícko-náboženského a politického diania. Prežil iba prvých dvadsať rokov v rodnej vlasti, kým viac než dvakrát toľko rokov zakúsil horký chlieb exilu, najprv v ešte vo vojnu devastovanom Nemecku a potom až u našich protichodcov v ďalekej Austrálii. Prebil sa však víťazne pre mnohých až netušenými ťažkosťami, získal si vedeckú kvalifikáciu, ktorá mu zabezpečila dôstojné existenčné podmienky, založil si rodinu patriarchálneho typu. Kto má totiž dnes odvahu dať život ôsmim deťom a vychovať z nich profesionálne kvalifikovaných občanov a dobrých kresťanov, ako to dokázali František Vnuk a jeho manželka Anna? A pri tom všetkom si našiel čas a energie neodcudziť sa v osobnom pohodlí rodnému Slovensku a svojmu národu, ku ktorému lipnul takou láskou, ako len veľmi málo iných. Z lásky k svojmu národu popri svojom vysokom technologickom vzdelaní a intenzívnej pedagogickej praxi dokázal ešte navyše absolvovať univerzitnú kvalifikáciu v historických vedách s osobitnou špecializáciou dejín Strednej Európy. Urobil to preto, aby mohol sám pre seba získať vedecky podložené poznanie dejín slovenského národa. Ale keď sa systematickým štúdiom slovenskej i svetovej historiografickej literatúry, ktoré doplnil metodologicky nutným výskumom vo všetkých prístupných archívoch aj v ďalekej Európe a v Spojených štátoch amerických, začal svet informovať o tom, ako sa to skutočne so slovenským národom najmä v jeho najnovších dejinách udialo. Jeho publikácie historickej povahy prevyšujú počtom nielen jeho odborné práce z technológie kovov, ale sa vyrovnávajú, ba často prevyšujú počtom i kvalitou životnú produkciu profesionálnych iba-historikov. A mnohí to azda ťažko pochopia: František Vnuk nielenže si sám financoval opätovné nákladné cesty a študijné pobyty v dvoch vzdialených kontinentoch, ale zo svojich historických diel nezískaval nijaké honoráre, ba neraz sponzorovaním sám prispel na ich vydanie.

Keď sa potom v roku 1990 otvorili hranice Slovenska aj pre bolševickým režimom prekliatych „exilových Slovákov“, profesor Vnuk bol medzi prvými, ktorý každoročne

K deväťdesiatke Františka Vnuka

Prišiel do svojho a vlastní ho neprijali

na niekoľko mesiacov sa vzdialil od svojej veľkej milovanej rodiny, aby mohol prežívať a podať pomocnú ruku svojmu národu pri budovaní nového, demokratickeho, slobodu občana ako najvyššiu hodnotu rešpektujúceho spoločenského zriadenia. Požiadali ho o pomoc pri volebnej kampani v roku 1990 a Vnuk v jednom mesiaci vykonal vyše sto prednášok a besied vo všetkých kútoch Slovenska, čo hraničilo až z fyzickým vyčerpaním. Arcibiskup-metropolita Slovenska ho poprosil o výpomoc na katedre cirkevných dejín Cyrilometodskej bohosloveckej fakulty v Bratislave a Vnuk prevzal na seba semestre so 14 až 16 prednáškami týždenne. Získal potom aj habilitáciu ako docent cirkevných dejín. Nepamätám si, že by bol niekedy odriekol spoluprácu, o ktorú ho prosili, či už to bola Matica slovenská, či najrozličnejšie známe a menej známe organizácie a spoločenstvá tak na Slovensku, ako aj v slovenskom zahraničí. Asi pätnásť rokov František Vnuk pravidelne dochádzal/v letnom období na Slovensko, kde pracoval, študoval, prednášal a publikoval výsledky svojich výskumov.

A predsa – rozhladenému pozorovateľovi nemôže ujsť, že oficiálne Slovensko, teda vládni činitelia všetkých doterajších politických strán, koalícií, parlamentov, vlád a

vysokých činiteľov si človeka takýchto intelektuálnych i morálnych kvalít nedokázali primerane spoznať, vyhodnotiť a využiť pre dobro národa a štátu. Je to jeden z najkrikľavejších príkladov provinčialnej zaslepenosti alebo predsudkov určitých mocenských faktorov, ktoré mali na dosah ruky účinnú výpomoc pri riešení storakých problémov mladého štátu, na ktoré nemajú, lebo nemali možnosť získať náležitú intelektuálnu, jazykovú, odbornú i spoločensko-medzinárodnú

skúsenostnú prípravu, ale sa báli alebo nechceli prizvať tých, ktorí ňou oplývajú, a radšej riskovali a riskujú celé série aj vážnych chýb a omylov, ktoré sa potom zákonito odrážajú na vnútornej kríze i na medzinárodnom obraze Slovenska.

František Vnuk dokázal a neprestáva dokazovať, že svoj národ miluje ako len málo iných. Ak ho súčasný slovenský štát nepotrebuje, Vnukovi to nepríde na škodu. Ale ten štát iste z toho už má a bude mať citeľné straty.

Nepochybujem však, že ak sa dnes teším a ďakujem Pánu Bohu za tých 90 rokov plodného a vzácneho života, z ktorých podstatnú časť prof. Vnuk veľkodušne venoval v horúcej láske svojmu národu a jeho štátu, a vyslovujem mu k tomu svoje najúprimnejšie žičenia ešte dlhého požehnaného života, tlmočím tým aj mienku a žičenia väčšej a lepšej časti slovenského národa tak doma pod Tatrami, ako aj v širom svete. Ad multos felicesque annos!

MILAN S. ĎURICA

Prosba

k priaznivcom Kultúry

Nakoľko sa novozriadený Fond na podporu kultúry rozhodol nepodporiť vydávanie nášho časopisu na rok 2016, záleží iba od vás, či Kultúra bude vychádzať aj v nasledujúcich mesiacoch. Rozhodnúť o tom môžete svojím jednorazovým alebo trvalým príspevkom na číslo účtu vydavateľa Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

Sám si toto obdobie nedokážem dôverne vybaviť, no skúmanie zdrojov i pamätníci mi potvrdili, že po prevrate roku 1989 bola spoločenská diskusia omnoho otvorenejšia. Ukazuje to aj ostrosť porevolučných humoristických relácií ako Česká soda alebo fakt, že nacionalistický politik s takým ostrým jazykom, aký mal Miroslav Sládek nevyvolával svojimi volebnými úspechmi vlnu mediálnej hystérie, ako by tomu dnes zaručene bolo. Dokonca aj v časoch, keď už som dianie v spoločnosti vnímal pozornejšie sa k mnohým otázkam pristupovalo racionálnejšie, s chladnou hlavou a menej dogmaticky. Takýchto okruhov v posledných rokoch ubúda. Proces sa vždy začne označením témy za "kontroverznú." Pokračuje ustálením správneho názoru – spravidla toho, ku ktorému internou diskusiou dospela liberálna inteligencia – a potom nasleduje uzavretie diskusie. Výsledok debaty je absolútny, neodvolateľný a každý, kto má pocit, že polemika ešte neskončila snáď padol na hlavu. Veď liberálny taliban už predsa vyhlásil fatwu, niet o čom diskutovať, Roma locuta, causa finita.

V týchto dňoch je ukázkovým príkladom zmienenej procesu pohľad na 1. Slovenskú republiku. Kedysi sa viedli seriózne diskusie, v ktorých sa hodnotili motívy k jej vzniku, historický prínos a zločiny počas jej existencie vykonané ako režimom, tak aj nemeckými okupačnými silami a povstalcami, ktorí ich inváziu vyprovokovali. Postavy z toho obdobia boli hodnotené ako by historické osobnosti byť hodnotené mali, v súlade s tým, že politika je umenie možného. Dnes sú hodnotené ako postavy z marloviek: hrdinovia a zloduchovia, ktorí si mohli zvoliť cestu dobra alebo cestu zla bez ohľadu na následky. Povstalci a partizáni sú

alebo ako sa z kozmopolitných intelektuálov stala nebezpečná sekta

hrdinovia, lebo bojovali za reštauráciu Československa, ku ktorému naši liberáli dodnes vzhliadajú, veď napokon vzišli z odkazu prvorepublikových čechoslovakistických agrárnikov a sociálnych demokratov. Zato každý v spojení s režimom medzi rokmi 1939-1945 je zloduch sui generis. Zloduchom je aj každý, kto sa snaží existenciu prvého samostatného štátu Slovákov v akomkoľvek ohľade obhájiť. Dnes už totiž vládne zidealizovaný ahistorický pohľad, podľa ktorého bol Slovenský štát fašistickou diktatúrou pomaly horšou od nacistického Nemecka. Ale pozor, ukrajinskí banderovskí kolaboranti, či Mannerheimovo kolaborantské Fínsko sú už hodnotené pozitívne, lebo sa aj dnes dajú použiť ako ideologická munícia proti Rusku.

Ezoterický liberalizmus

V takýchto prípadoch sa naplno prejavuje sektárska mentalita dnešných intelektuálnych elit. Samotná objektivita sa stala ukázkou slabej viery v hodnoty liberálnej demokracie. Osobnosti ako Adela Banášová si prešli mediálnym lynčom iba preto, že sa odvážili naznačiť, že intelektuálny establishment nemusí mať vo všetkom vždy stopercentnú pravdu. Čo by sme však čakali? Už len diskusie na verejnoprávnej televízii sú dnes až komicky nevyvážené. Havran nikdy nerieši, kde je pravda, téma jeho večerného rozhovoru je vždy postavená štýlom "Prečo máme pravdu?" Ak ho niekto na jeho zaujatost' upozorní, strapatý voľnomyšlienkar nemá problém popriať človeku za jeho postoj vyho-

denie z práce. Podobný prístup razi Hríb. Samotná polemika s oponentmi sa stala kacírstvom, Smatana vyhlasuje, že priestor v médiách si ľudia s iným názorom nezaslúžia, lebo im to dodáva legitimitu. Tým chce samozrejme povedať, že legitimitu si zaslužia iba ľudia s jeho prístupom.

Oni dnes držia intelektuálny monopol s pomocou peňazí zo zahraničia. Oni sa stali samozvanou elitou, ktorá sa prostredníctvom širokej siete mimovládok a think tankov usalašila na postoch, z ktorých ich je – narozdiel od politikov – takmer nemožné vykoreniť, pretože ich nikto nezvolil a prakticky nik na nich nemá dosah. Táto paralelná elita stojí roky v pozadí točiac kormidlom spoločenského vývoja bez ohľadu na to, kto je pri moci. Pokojne čerpá granty z Bruselu, z Washingtonu, zapálene agituje, prevádza rituály konformistického tľapkania sa po pleciach, ktoré označuje za diskusie a autoritatívne určuje smer, akým by sa mal slovenský národ uberať, ak sa chce radieť k "vyspelým" a "pokrokovým" náciám. Členovia tohto uzavretého klubu začínajú nápadne pripomínať klérus, druhý stav, duchovenstvo cirkvi liberálno-demokratickej. Sú morálnymi autoritami s vplyvom, o ktorom môžu dnešní biskupi len snívať, veď status od Hvoreckého má na ich nasledovníkov vplyv porovnateľný (ak nie väčší) s pastierskym listom evanjelickej cirkvi.

Naši odnárodnení intelektuáli momentálne vstupujú do obdobia, kedy si svoju prominenciu budú chrániť všetkými prostriedkami.

Vytvárajú okolo spoločenskej diskusie priam ezoterickú auru. Oni sú tí vzdelaní, inteligentní, spravodliví a objektívne morálne nadradení. Stačí prijať ich názory a vstúpiš do krúžku vyvolených, ktorí sa na záležitosti tupej Slovače pozerajú zhora. Je to vidieť aj pri ich seansách, kde záležitosti národa riešia ako keby k nemu sami ani nepatrili alebo sa s ním minimálne nestotožňovali. Inak by nevypúšťali paušálne prehlásenia, že Slováci sú xenofóbi, Slováci sú neverlí, Slováci majú uzavreté mysle, summa summarum, Slováci sú hriešnici v očiach liberálnych ideálov a len oni – tí jediní správni slobodomyselní demokrati – im dokážu zabezpečiť očiistu.

Proti tej krásnej vízii môžu namietat' iba pohanovia a heretici. Aj o nich sa šíri všeobecne platné učenie. Kto nesúhlasí s kurzom, ktorý intelektuálne elity nastavili je: fašista, spiatočnik, neoľudák, boľševik, xenofób, rasista, rusofil, no hlavne objektívne zlý, nevzdelaný a intelektuálne podradný, keďže skutočne inteligentný človek chápe, že pravda už bola zmeraná, odvážená, zabalená do slušivého obalu a dnes už prebieha len jej masová distribúcia.

Veru, čas filozofických dišput skončil, dnes je tu čas potlačania odporu a diskreditácie oponentov, ktorých treba zničiť v zárodku, aby sa korunované pravdy nemuseli obávať o svoj trón. Ako v istom bode vývoja každého režimu, nastáva čas inkvizítorov, ktorých jedinou úlohou je ostrakizovať nonkonformné osoby. Čas pre inkvizítorov typu Ján Benčík, ktorí sú schopní vytiahnuť na človeka

aj veci zo súkromného života, len aby mu znížili kredibilitu. Ironické je, že aj panovační netolerantní liberáli sú stále liberáli a musia sa teda voľky-nevoľky držať axiómy, že každý má právo na svoj názor, aj keď dnes to už robia na spôsob "môžeš si myslieť, čo chceš, ale prečo by si to preboha robil?" No stále nemôžu oponentov pozatvárať do väzenia len za to, že s nimi nesúhlasia, aj keď by to pravdepodobne s radosťou urobili. Preto len pokračujú v ich dehumanizácii. Stále zväčšujú okruh tém, pri ktorých sa istý názor rovná automatickému odsúdeniu, pri ktorom si človek za slúži byť vymazaný z priateľov na facebooku, vyhodенý z práce, považovaný za hlúpeho, či minimálne ostenatívne označovaný za nepriateľa, lebo diskusia sa skončila a takto to proste je.

Môžeme iba hádať, na čo bude vyhlásená najbližšia fatwa, obhajoba čoho sa stane vo verejnom živote tabu. Veď už len Svätopluk a veľkomoravské dedičstvo sa dnes marginalizuje ako nepodstatné bľabotanie matičiarskych neoľudáckych pohrobkov. Samotná deklarovaná a uvedomelá príslušnosť k Slovanom sa v súčasnosti stáva terčom posmechu salónnych intelektuálov. Majú za začať o svoj imidž báť aj rusofilní nacionalistickí štúrovci, ktorých postavenie sa začína tiež podryvať?

JÁN ĎURINÍK

Prevzaté zo stránky

[http://jancidurinik.blog.pravda.sk/2016/03/21/liberalne-fatwy-alebo-ako-sa-z-kozmpolitnych-intelektu-
alov-stala-nebezpecna-sekta/](http://jancidurinik.blog.pravda.sk/2016/03/21/liberalne-fatwy-alebo-ako-sa-z-kozmpolitnych-intelektu-
alov-stala-nebezpecna-sekta/)

Pamätám si, ako mal môj brat na svojom písacom stole vytlačený slogan: „Poriadok je pre blbcov, inteligent zvládne aj chaos.“ Samozrejme, bolo to myslené na poriadok, či viac neporiadok, na jeho písacom stole.

Avšak ak sa dnes ohliadneme okolo seba, zaručene sa na nás zo všetkých strán valí nekontrolovateľná spfška chaosu. Spoločenského, ktorý ruka v ruke kráča s tým politickým. Predstavitelia spoločenského a politického života sa sice tvária, že do spoločnosti vnášajú poriadok, lenže svojimi vyhláseniami a rozhodnutiami vytvárajú medzi občanmi chaos. Bežný občan zavalený svojimi každodennými starosťami sa už nestačí čudovať, čo sa to vlastne okolo neho deje. Na strane jednej sa politickí predstavitelia oháňajú ústavnými a demokratickými princípmi, na strane druhej s veľkou nevôľou až odporom prijímajú výsledok demokratických volieb.

Od 5. marca ubehlo niekoľko týždňov, počas ktorých je bežný občan neustále a denne konfrontovaný s novými a do maximálnej krajnosti vybičovými vyhláseniami rôznych politických, spoločenských, mediálnych, mimovládnych, ľudskoprávných a iných mainstreamom podporovaných samozvaných expertov. Dodnes sa nevedia zmieriť s výsledkom všeľudového hlasovania. Zvolených zástupcov začali ihneď rozdeľovať na štandardných a neštandardných, systémových a protisystémových. Našli si aj svojho obetného baránka, ktorému pripisujú azda všetko zlo, ktoré na svete existuje. A ak by na Slovensku

mohlo existovať Orwellovské ministerstvo pravdy, verím, že by sa našlo množstvo servilných služobníkov schopných prepísať históriu a obetnému baránkovi pripísať na vrub aj vznik prvej a druhej svetovej vojny.

Obrovská spfška všemožnej špiny a ohovárania, nálepkovania, neúcty sa zdá neznesiteľná. Ona aj neznesiteľná je. Na jedného človeka je to až príliš. A čo robí tento človek? Mnohým sa zdá, že ticho znáša všetko zlo, ktoré na neho útočí. Že sa nebráni. Áno, nerobí to. Nepúšťa sa do slovných bitiek s tými, ktorí ho chcú do tejto situácie dostať a vyprovokovať. V tom sa skrýva sila jeho osobnosti a zrelosti. A nielen tej politickej. Ale hlavne ľudskej.

Proti politickému a inému primitivizmu sa dá bojovať jedine zdravým rozumom, úsudkom a trpezlivosťou. Nepúšťanie sa do nezmyselných slovných prestreliek je najlepším dôkazom pre voličov – aj tých budúcich. Energiu a čas treba využiť v prospech spoločnosti. V prospech cieľov a predsavzatí, ktoré boli a sú jeho hlavným leitmotívom.

To, čo však pred pár dňami vyhlásil Bútorov hovorca a prezident vraj všetkých ľudí, bolo maximálne nevkusné a prinajmenšom od človeka jeho spoločenského postavenia trápne. On nie je prezidentom ktorý spája, on

je prezidentom ktorý rozdeľuje. Kroky tohto zapáleného propagátora všetkého amerického tomu plne nasvedčujú. Tento človek absolútne nerešpektuje rozhodnutie voličov. Žiaľ, on sa ešte aj verejne vyjadruje na adresu demokraticky zvoleného politika, ktorého bez servitky na ústach nazýva fašistom. V mene demokracie. Absurdita hodná vedeckého výskumu.

Položme si otázku. Komu, alebo čomu toto všetko prospieva?

Olej do ohňa postupne prilievajú aj ostatné politické reprezentácie štátu. Novozvolený predseda parlamentu sa svojou otvorenou nenávisťou ani netají. Hovorí síce niečo o rešpektovaní, no na druhej strane jedným dychom pridáva slová o neuznávaní. Rovnako postupujú jeho stranícki príťakávači. Nekonečné omieľanie o štandardnosti politických strán je už prinajmenšom unavujúce.

Opoziční poslanci sa zaradili v rovnakej línii. V pamäti zostane hlavne jedna nezávislá osobnosť na čele kandidátky, zrejme opojená vstupom do parlamentu, ktorá už päť minút po polnoci rečnila čosi, o čom v podstate nemá absolútne žiadnu vedomosť. Ale rečnila. A zápal bol badateľný, zapáčiť sa treba.

Chaos. Všade. Politici sa zhodli na spolupráci, aj keď v pozadí samotných dohôd vidno jasný rukopis mecenášov politických strán, ktorí v podstate rozhodli a volení funkcionári pred-

písané splnili. Preto sa pred plebiscitom hovorilo jedno a po ňom sa druhé urobilo. Ministerské posty a funkcie sú rozdane, jeden konkrétne človeku, ktorý si sám nadeľoval desaťtisícové odmeny, posielal peniaze fondu do firmy, v ktorej pracovala jeho manželka. Samozrejme, všetko v intenciách hrdoosti, odbornosti, slušnosti. Na odvrátenie pozornosti od jedného problému treba pozornosť upriamiť inde.

Preto toľko nenávisť a chaosu.

Načrieť môžeme aj do druhého, spoločenského súdka. Istý druhotriedny herec pri odovzdávaní televíznych cien otvorene a verejne pourážal voličov jednej strany. Samozrejme, má svoj názor, avšak s názorom treba vedieť narábať.

O novinároch, dnes hojne nazývaných trefne presstitúti, si už každý spravil svoj názor. Tí za publikovanie svojho mena a pár grošov napíšu aj to, o čom sami nie sú presvedčení.

Žiaľ, pridávajú sa aj tí, ktorí sa donedávna profílovali ako extra slovenski.

Prečo to však robia?

Prečo toľko nenávisť?

Pretože majú názor a ten treba rešpektovať. Ale iba ten ich. Opačný názor znamená prinajmenšom nálepku, v niektorých prípadoch už šikanovanie v pracovnom živote.

V úvode som písal, že inteligent zvládne aj chaos. Je však tomu tak?

Albo vedúci predstavitelia v mene inteligencie tento chaos rozsievajú? Dokedy bude musieť občan sledovať tieto kroky a vyhlásenia plné nenávisťi?

Nenávisť má už svoju reálnu podobu. Novinárka za to že kandidovala, nemôže písať. Docent práva za to, že kandidoval, nemôže vyučovať. Katechéta za to, že kandidoval, nemôže vyučovať náboženstvo. Katolícki kňazi za vyjadrenie svojho postoja sú hnaní na pranier. Jeden z najlepších mladých slovenských historikov je za vyjadrenie svojho názoru neustále zo strany nadriadeného šikanovaný. Šéfredaktor za vyjadrenie svojej podpory Výzvam Iniciatívy 2016 nedostal od štátu podporu na vydávanie časopisu.

Toto je však iba špička ľadovca. Jestvuje aj množstvo ľudí, ktorí sú za svoje politické presvedčenie diskriminovaní rôznymi ekonomickými zásahmi.

Nezľakol sa však ani jeden, nezostal ticho ani jeden z nás.

Naše princípy sú naše princípy. A tie sa nedajú predať ani kúpiť na trhovisku. Politickí chameleóni to možno dokážu, len či sa potom vedia aj pozrieť na svoju tvár v zrkadle.

Neche sa vám veriť, že v dnešnej, demokratickej a ústavnými právami zaštrešenej spoločnosti to nie je možné?

MIROSLAV ŠUŇAL

Úvaha nad chaosom

Od doby osvietenstva sa v Európe začína postupný odklon od kresťanského dedičstva, ktorý sa prejavuje aj na kontinentoch a krajinách s európskou kultúrnou tradíciou, ako je severná Amerika, Austrália a niektoré menšie enklávy západoeurópskeho vplyvu v zámorí. Tento úpadok náboženstva sa zrýchlil v 20. storočí a nadobudol katastrofálne tempo v posledných 40-50 rokoch. Natoľko, že sa súčasné obdobie v Európe už začína nazývať "post-Christian" – po-kresťanské.

Historici, sociológovia, demografi i teológovia venujú značnú pozornosť tomuto javu a pokúšajú sa odhaliť dôvody a príčiny, ktoré ho vyvolali. Niektorí odborníci teoretizujú, že úpadok náboženstva a kresťanskej kultúry je prirodzeným dôsledkom rastu všeobecného vzdelania a vedeckého pokroku, kde veda vysvetľuje tajomstvá prírody, ktoré sa predtým pripisovali Bohu a nadprirodzeným silám. Iní zas argumentujú, že vyššia životná úroveň, priemyslová revolúcia, urbanizácia a materiálny pokrok oslabili vieru ľudstva v existenciu neviditeľného Boha.

Americká spisovateľka a vedúca pracovníčka Strediska pre etiku a verejnú politiku (Ethics and Public Policy Center) Mary Eberstadt (v svojom diele *How the West Really Lost God – A New Theory of Secularization*, Templeton Press, West Conshohocken, PA 2013, 272 strán) ponúka nový pohľad na tento znepokojujúci stav. Predkladá dôkazy a argumentuje, že doterajšie teórie nevystihujú dostatočne sekularizáciu a odklon od náboženstva. Pripomína známu skutočnosť, že náboženská horlivosť a vlačnosť v posledných storočiach záviseli len čiastočne, alebo vôbec nezáviseli od uvedených faktorov. Poukazuje, ako seabavedomé predpovede niektorých filozofov a liberálnych prognostikov na prelome 18/19. storočia (Boh je mŕtvy!) sa ukázali byť vonkoncom falošné, pretože práve v druhej polovici 19. a v prvých desaťročiach 20. storočia bola Európa svedkov neobyčajne plodnej renesancie náboženského života. Podľa Mary Eberstadtovej doterajšie teórie dostatočne nevysvetľujú ani minulosť ani prítomnosť. Treba teda hľadať nový pohľad a nové vysvetlenie. Autorka tvrdí, že ho ona objavila a nazýva ho the Family Factor, - „veličina tak skromná, že unikla doterajšiemu pozorovaniu“ (a variable so humble that it has been overlooked).

K tomuto záveru prišla vlastným pozorovaním spoločenského vývoja v západnej Európe. V priebehu svojich študijných pobytov v Európe bola znepokojená rozsiahlou a stále rastúcou sekularizáciou verejného života, ktorá v niektorých krajinách dosiahla priam tragické rozmery. Zamýšľala nad jej príčinami a hľadala vysvetlenie tohto javu. Výklady súčasných filozofov a sociológov nevedeli uspokojivo vysvetliť tento úpadok kresťanstva a kresťanskej kultúry života. Také dôvody ako zvýšená životná úroveň, vyšší stupeň vzdelanosti, závrtné pokroky vo vede, katastrofa dvoch svetových vojen a podobné vysvetlenia dávajú – podľa nej – len neúplnú a často iba náhodnú odpoveď.

Hlbšie a dôkladnejšie skúmanie ju postupne presvedčilo, že spoločnou črtou sekularizácie a jej odrazov vo

verejnom živote – v tom zmysle, že v niektorých štátoch sa prejavuje intenzívnejšie, v iných pomalšie – je základná bunka ľudskej spoločnosti: rodina. Mary Eberstadtová to vysvetľuje takto: Človek je tvor spoločenský (ζῷον πολιτικόν - zoon politikon, ako ho definoval Aristoteles). Základným pravidlám viery a kultúry sa učí v spoločenskom prostredí, v ktorom vyrastá a tento proces sa tradične začína v rodine. Rodina však vychováva pevné charaktery len vtedy, keď jej štruktúra je zdravá a pevná. Keď je rodinná štruktúra narušená, rodina nemôže

FRANTIŠEK VNUK

Ako sa Západ odcudzil Bohu?

fungovať ako prevodová páka viery a morálnych hodnôt, na ktorých európska kultúra spočíva.

Autorka poukazuje na konkrétny prípad. Protestantské škandinávské krajiny Švédsko, Dánsko, Fínsko Nórsko, sú dnes najviac sekularizované oblasti sveta. Odráža sa to aj v takých vonkajších prejavoch religiozity, ako je návšteva kostolov, účasť na bohoslužbách, prístupovanie k sviatostiam atď. Nie náhodou tento fenomén sa najvypuklejšie objavuje práve v tých štátoch, ktoré prv začali uvoľňovať pravidlá rodinného života, ako je kontrola počatia, predmanžel-

ské spolužitie, povolenie potratov, rozvody. Dnes vo Švédsku rozbité rodiny (slobodná matka, rozvedený rodič) tvoria polovicu domácností.

Táto situácia je výsledkom ústupkov protestantských cirkví, ktoré pod tlakom liberálnych prúdov a médií pripustili jednu doktrínalnu úpravu za druhou. To znamenalo, že morálne normy, ktoré robili manželský zväzok pevným a trvalým, boli oslabené. Rozvody boli uľahčené, antikoncepcia dovolená, potraty prípustné, manželstvá prestali byť výlučne zväzkom muža a ženy, etc. Vynorili sa rozličné napodobneniny, nahrážky a

kresťanskom spoločenstve. Ale protestná nálada postupne oslaba a začal sa ústup pred novými trendmi ako je plánované rodičovstvo (planned parenthood) a pod. V priebehu troch desaťročí, 1930-1960, sa pevný postoj radikálne zmenil. Väčšina protestantských cirkví prijalo stanovisko, že v manželskom zväzku je antikoncepcia vecou manželského páru, ponechaná úplne ich osobnému rozhodnutiu. Po II. vatikánskom koncile viacerí teológovia a sociológovia pokúšali presadiť podobné pravidlá aj pre katolíckych manželov. Pápež Pavol VI. encyklikou *Humanae vitae*

dvoch kapitolách knihy autorka podáva pesimistický a optimistický pohľad do budúcnosti. Dúfajme, že vývoj speje k tej optimistickej prognóze. Z histórie vieme, že toto nie je prvýkrát čo viera i rodina sa ocitli v kríze, ale dosiaľ vždy s Božou pomocou sa podarilo krízu prekonať a po úpadku prišla oživenie a rozkvet. Pravda, nesmieme sa spoliehať iba na Božiu pomoc, ale aj my všetci sa musíme o to pričiniť.

Aj na Slovensku prebieha boj o záchranu duše rodiny, aj u nás je rodina v ohrození. Sú kruhy a skupiny, ktoré pod rozličnými zvučnými hes-

lami útočia na kresťanskú rodinu ako na prežitok minulosti. Ako kresťania nemôžeme sa na tieto útoky nečinne prizerať. Najmä keď si uvedomujeme, že história kresťanstva sa začína s rodinou a v rodine. V obraze svätej rodiny – Jozef, Mária a Ježiš – Boh posväcuje rodinný život a každý pokus narušiť stabilitu takej vznešenej ustanovizne sa protiví Božiemu plánu s ľudstvom.

(1968) však rázne odmietol takúto doktrínalnu zmenu.

Mary Eberstadt zdôrazňuje, že rodina a viera sú ako dve závitnice, ktoré tvoria štruktúru životodarnej molekuly DNA. Závitnice sú navzájom spojené a na sebe závislé. Ako DNA (Deoxyribonukleová kyselina) riadi rast, delenie a regeneráciu bunky, tak aj zdravá rodina je generačnou a hybnou silou života spoločnosti. Úpadok rodiny nevyhnutne prináša so sebou úpadok viery a tým aj mravnú krízu spoločnosti. Tento rozklad a úpadok rodinného života prináša so sebou aj nové spoločenské problémy: Kým rodinná výchova učí členov rodiny od útleho veku altruizmu, vzájomnej pomoci, kolektívnej povinnosti i zodpovednosti, dáva pocit istoty a ochrany, rozklad rodiny núti štát, aby mnohé z týchto funkcií a povinností prebral na seba. A tak štátu pripadá úloha starať o zanedbané deti, o p u s t e n é m a n ž e l k y, starých občanov. Keď však štát začal vykonávať funkciu rodiny, to rodinnú krízu iba zrýchlilo, lebo ľudia zistili, že sa môžu spoliehať na štát a nemusia sa spoliehať jeden na druhého. A v ý s l e d o k ? Prudký nárast rozvodovosti, rozklad rodín, n e m a n ž e l s k é deti, dočasné p a r t n e r s t v á namiesto doživotných manželstiev, atď.

Post Scriptum:

Názorným meradlom manželskej stability je rozvodovosť. Kým pred sto rokmi rozvod bol v kresťanských štátoch západného sveta zriedkavosťou, v 21. storočí sa už berie ako spoločensky prijateľná samozrejmosť. Kým pred 50 rokmi sa rozvod dovoľoval, len keď boli k tomu závažné príčiny, od šesťdesiatych rokov minulého storočia, keď legislatívy viacerých štátov (napr. USA, Švédsko, Kanada, Austrália, Španielsko a ďalšie) prijali tzv. No-Fault Divorce Law, už neretiba predložil' nijaký dôvod. Stačí iba oznámiť, že jeden alebo obaja manželia nechcú naďalej zotrvať spolu.

Podľa štatistických údajov uverejňovaných Organizáciou spojených národov (United Nations Demographic and Social Statistics) epidémia rozvodovosti v Európe dosahuje v našich dňoch tragické rozmery. Štatisticky sa rozvodovosť najčastejšie vyjadruje tzv. pomerným indexom (Divorce-to-Marriage Ratio in %). Inými slovami, index udáva počet rozvodov na 100 sobášov a legálne uzavretých manželstiev. V roku 2014 bolo na zemi 11 štátov, kde na 100 sobášov pripadlo viac než 50 rozvodov. Sú to tieto štáty:

Belgicko.....	71
Portugalsko.....	68
Maďarsko.....	67
Česká Republika..	66
Španielsko.....	61
Luxembursko.....	60
Estónsko.....	58
Kuba.....	56
Francúzsko.....	55
Spojené štáty.....	53
(Kanada – 48, Slovensko – 47, Austrália – 43).	

Kresba: Andrej Mišanek

V posledných

FRANTIŠEK VNUK

Nádoba

Podvečer vkladá kvety do vázy,
obrazy nehy
maľovanej prachom
z tlejúcich kostí
krásnej nákazy,
čo chcela spočinúť,
no nemala viac na kom.

Váza som ja a kvety spomienka
na chvíľu, keď som z prstov púšťal hrudku
a v prachu vypučali z toho semienka
a rozvili sa biele kvety smútku.

Úplné ticho, plný zázrak slov,
driemalo chvíľu v postieľočke zrnka,
len ako život v slede za rakvou,
len ako v kroví rodiaca sa srnka.

Pršalo. Z nebies pršalo a dážď
rovnako padal na dobré i plané,
a deň bol plný hrdinstiev i vrážd,
a ja som iba vystrel prázdne dlane.

Rekviem

A budú časy, už sú celkom blízko,
už kdesi leží stopa medvedia.
Už prichádzajú, vyjú ako psisko,
a spievajú, a spievať nevedia.

Sú to tie časy odcudzených bratov
a oddelených chladných postelí,
keď slová sú len použitou vatou
a umelo sa v oknách chumelí.

Už dávno to v nás ako v krove praská,
ten starý čas, len nová poprava.
Mával som matku, mala meno láska,
zavše mi ešte v srdci rozpráva

príbehy v tichu odpočuté z krvi.
Len také mýty, zopár obrazov
o žarnove, čo ako zrno drví
život i nás s tou jeho nákazou.

Vystáhnú nás

z našich vzdušných zámkov,
červy nám budú hluční susedia.
A budú časy, už nám buchli bránkou,
a spievajú, a spievať nevedia.

Z porekadiel

A zavše viacej povie to, čo mlčí
uprostred bľaboty a hurhaju,
keď pravdu v noci zavýjajú vlci
a učenci len lichotia a tárajú.

Vtedy je hodno počúvať viac ryby,
tie nemé sestry z hĺbok jazera,
ktoré tak veľmi, veľmi kričali by,
no voda sa im do pľúc naberá.

Vídáte ich však plávať proti prúdu,
prúd nesie len, čo živé nebude.
A tak i vaše skutky živé budú
len proti prúdu, nikdy po prúde.

Nuž majte slovo starostlivo v úcte,
slovo je čin a nedá sa vziať späť.
Vyte len pravdu, alebo skôr mlčte,
ticho vás aj tak pozná naspamäť.

Z modlitieb

Milovať vlast' je každý hotový,
ak náhodou ju neoplúva mocný,

TEODOR KRIŽKA

Cestou do Šaštína

ak nepúšťajú z ohrád kopovy
v úsilí štváť a pripraviť vás o sny.

Ak nie sú časy také horúce,
že netreba sa ľakať žiadnych pádov,
každý si kladie ruku na srdce
a k vlajke hľadá so zdvihnutou bradou.

Ale ja vlast' mám nadovšetko rád,
keď čistá láska býva takmer trestná
a iba Boh je pevnosť, Boh je hrad
nad priepasťou a nad hĺbinou bez dna.

Ja ju mám rád, keď mi ňou pošpinia
to najsvätejšie, čo si nosím vnútri,
len tvár mi od tých sadzí z komína
ohavných klebiet, Pane Bože, utri.

A vypočuj ma, svoj prach, svoju prst',
hnev voči nehorúcim v slabom srdci stíš mi,
a studených tiež nevypľuvni z úst.
Aj oni sú len moji drahí blížni.

Paralely

Narodilo sa dieťa, lebo zomrelo
pre dobrý vesmír pod materským srdcom,
i radujú sa a svet nabielo
natreli s láskou, no a taktiež s vkusom.

A nosia víno, pečú koláče,
a radosť každým lomcuje a zmieta.
Kto v takej chvíli horko zaplače?
Veď zišiel na svet zázrak menom dieťa!

Tak prečo potom všetci v kostole
slzami polievame mramorové schody!
Veď iba pre slzavé údolie
zomrel náš blížny, keď sa práve rodí

pre večný život v Božom objatí...
Mne táto chvíľa iba obraz vnukla.
Nad hrobom stojím a som dojatý:
vyletel motýľ, zostala len kukla.

Náš život je len krátkym vrhnutím
nebeských tieňov, úzkostí a chorôb.
Smrť nie je koniec. Pre smrť nesmútim.
Nie je to smrť, je to len ďalší pôrod.

Liberáli

Objímajú sa, vrúcne ako matka.
To je zas reč! Nikde žiadna lož!
Len prečo potom v dlani, ktorá hladká,
zároveň za rukoväť držia nôž?

Najradšej sedia pod lampou - v jej tieni.
Ležérne, len tak v tričku, vo svetri.

Také je bratstvo, buď vždy pripravený
zub za zub vytĺcť, lepšie ale tri.

Čože ich spája, keď sú aspoň dvaja?
Tá správna moc - sú pre ňu hotoví
nasadiť komukol'vek, hoci tomu skraja,
nárámky, správnejšie však - okovy.

Vypľúvam to ich cyankáli litier.
Pod lampou sedí oplan s oplanom.
Nie sú k nám milosrdnejší než Hitler -
Marxove deti, hrozba Slovanom.

Cestou do Šaštína

Som extrémista, extrémne mám rád
tú cestu med'ou ihličnatých lesov,
kde zavše musím udivený stáť,
omámený ich živičnatou zmesou

kadidla, machu, papradia a húb.
Som extrémista, pokorný a hrdý
prísahu lásky, doživotný sľub,
vysoko nesiem na drevenej žrdi -

koruhvu s tvárou Panny Márie.
Tvár Božej Matky jasná je a čistá.
Križ z ľalií sa vo mne rozvíje.
Extrémne milujem, som extrémista -

nemám viac trému, dávno je už ex
strach, ani úzkosť nepohne mi brvou.
Mám rád tú cestu, krásnu ako text
nebeskej básne napísanej krvou

úsvitných zôr, keď ponad chrby hôr
hrnie ich radlo urputne, no jemne
do mojich zreničiek.

Čím skôr. Čím skôr. Čím skôr
nech ako ľalia zas rozvinie sa v temne.

Snímka: Teodor Krížka

Z Jóba (2)

Len ma bi, brat môj, trestaj svojho brata,
der zo mňa kožu, košeľu si ber.

Nad všetky dary najväčšia je strata,
najsladšie piesne krvácajú z pier.

Len bi ma, všetky hriechy zo mňa vybi,
nevysuš studňu, čo má meno plač.

Po prúde plávajú len mŕtve ryby,
a ja chcem žiť a vedieť, čo som zač.

Ostatky síl, keď niet už ani dychu,
no ešte stále neprichádza smrť,
hraničia s krajinou, kde nepoznajú pýchu,
tak neprestávajú biť a na mňa pľuť.

Len bi a bi, veď taká je dnes doba,
nik nie je čistý, ak len nie je bitý. Dost'
rán musí skúsiť vernosť, ak je z Jóba,
len z bolesti je na nebesá most.

Na nebi dávno utreli mi slzy.
Len bi ma, brat môj, bi ma na verše.
Na to je viera, bolesť na to slúži,
aby sa človek modlil vrúcnejšie.

Tým väčšmi v ústach sladnú slová básní,
čím viac ich roní ako smolu kríž,
a smola je, keď bije ťa tvoj vlastný
brat, ktorému už vopred odpustíš.

Lazar

A padá na mňa, padá na mňa dážď
s naivnosťou, až do ostatku detskou.

Byle a steblá ťahá, každé zvlášť,
z horúcich mojich, vyprahnutých pieskov.

Som len hrst' prachu, neúrodná púšť,
za kvapkou kvapka ťahá zo mňa háje.
Lazar, pod' von! Tak ťahá z mojich úst
za piesňou pieseň, každá oslavná je.

Velebím vodu. Azúrový piest
pumpuje do mňa poslednou i prvou
hláskou tú zvesť, tú zvesť, tú Dobrú zvesť,
čo treba niest' až na smrť vlastnou krvou.

Do hlások vstať a hrud'ou do črepín,
keď Milostivý vybuchuje krásou.
Lazar, pod' von! Ach, vodu velebím,
tie požehnané kvapky spásnych časov.

Z vysokých bášť nie hnev a ani zášť,
len svätý pokoj obraňuje hradby.
A padá na mňa, padá na mňa dážď,
veď nezúrodit prach, a rád by.

Samuraj

Tá vôňa si ma krája napoly,
ten obraz nemilosrdne ma štvrtí.
Poprava, ktorá zamak nebolí.
Sám idem v ústrety tej smrti.

Horúcim ostrím v tvári pretína
pery zošité krížikovým stehom,

pára mi hrud'. No hviezda palina
šla padať do vôd k celkom iným brehom.

Na kúske kože visí do ticha
usmiata hlava, čo mi spevom zoťal,
a pije horkú krásu z kalicha
až po samé dno, a nie odtiaľ-potiaľ.

Hltavo pije do dna džbánu raj
milosrdného spevu svätých otcov,
hrdá a čistá ako samuraj,
čo nezomiera, lebo zomrel so cťou.

Môj štát

Krajina, ktorou chodím, je tá istá,
ako tá vaša. Ale v mojom štáte
je dvojkriž darom od Ježiša Krista,
a vy sa mu vždy iba posmievate.

Som možno rojko, iba ďalší blázon,
pre zákerníkov fašistická krysa.
No v mojom štáte neuviažu kňazom
na šiju slučku, nech len ticho visia.

Môj štát, to nie sú úroky a renta,
môj slovenský štát božie ruky chránia.
V tom štáte ctia si toho prezidenta,
čo nasledoval na kríž svojho Pána.

Len čo som rozdal, to je pre mňa príjem.
Kristus je kráľom v mojom štáte, ver mi.
Pre taký štát aj umieram aj žijem.
Takému štátu chcem byť na smrť verný.

Už z našej predchádzajúcej reflexie vyplynulo, že v slovenskom preklade pasáže Evanjelia sv. Jána (18, 33–37) vari všetci prekladatelia latinského textu Vulgáty vložili do úst Pilátom vyšetrovaného Spasiteľa veľmi pochybný výrok, keď na Pilátovu otázku, či je vládárom židovským, zaujal súhlasné stanovisko! Podľa nášho názoru sa to stalo tým, že v posudzovaní tejto otázky sa nevenovala dostatočná pozornosť ani súvislostiam vyšetrovanej kauzy, obsiahnutým vo všetkých evanjeliách, ani jazykovej analýze latinského záznamu tejto vrcholiacej drámy nášho vykúpenia, stručne vtesnaného do vstupných veršov citovaného Jánovho Evanjelia. Preto sa v tejto reflexii pokúsime urobiť aspoň rámcové zadosťučinenie obidvom týmto požiadavkám. Ale aj napriek tomu podľa našich doterajších skúseností nemáme istotu, či by sa touto reflexiou dosiahlo už definitívne vyriešenie tejto mimoriadne zložitej otázky, hoci k tomu nášmu úsiliu podstatne smerujú najmä verše z Matúšovho Evanjelia (Mt 28, 18), ktorými završujeme evanjeliové informácie k danej tematike.

Ťažkosti v komplexnom ponímaní tejto biblickej pasáže môžu byť čiastočne i v tom, že synoptické evanjeliá nezaznamenávajú jej obsah v epicky kompletnejšom slede vyšetrovacieho procesu a udalostí okolo neho. Lenže s patričným úsilím je ich možné do takejto komplexnejšej podoby skombinovať. Takto je možné stručne zhrnúť, že Židia zajatého Spasiteľa po Judášovej zrade nočnou hodinou odvedli z Getsemanskej záhrady (kam sa aj po Poslednej večeri tradične uchýlil so svojimi učeníkmi), aby ho odovzdali do rúk dvom veľkňazom na formálne vyšetrenie a odsúdenie (lebo oni ho už odsúdili na smrť dávno predtým). V nasledujúce ráno Židia potom odvedli Spasiteľa k Pilátovi pred vládnú budovu (pretorium), aby ho odovzdali tamojšej strážii, kým oni v snahe nepoškvrniť sa vstupom do pohanského objektu, zostali vonku. Preto bol Pilát nútený vyjsť pred vládnú budovu, aby sa dozvedel, akú záležitosť má riešiť. Podľa záznamov evanjelistov vyplýva, že Pilát vystúpil pred vládnú budovu aspoň štyrikrát. Po prvom vystúpení a so získanou informáciou sa vrátil do vládnej budovy, kde sa stretol so svojou manželkou, ktorej zrejme referoval, že Židia ho požiadali súdiť zajatého Ježiša. Na to dostal od manželky prosebnú výstrahu „nič nemať s týmto spravodlivým, lebo počas (uplynulej) noci vo sne veľa vytrpela pre neho“ (Mt 27, 19). A na to Pilát vo svojom rozhodovaní spočiatku i pamätal. Druhýkrát Pilát vystúpil pred vládnú budovu, aby otvoril súdny proces a zistil konkrétne údaje Židov o vine zaisteného Ježiša. On zatiaľ zostal strážený v budove. Pilát po skončení tohto vypočúvania „opäť vošiel do vládnej budovy, predvolal si Ježiša“ a položil mu otázku, ktorá vonku v tomto súdnom vypočúvaní zrejme rezonovala najviac: „Si vládárom židovským (tu es rex Iudaeorum)?“ A zdá sa, že Pilát dovtedy o takejto novej súdnej kauze ani nechyroval! Lebo len od Židov sa dozvedel, že zajatý Ježiš sa vydával za židovského vládára, aby svoje úsilie najprísnejšieho odsúdenia Ježiša (teda ukrižovanie) poistili práve týmto najťažším politickým ob-

vinením. Ale ani toto si Pilát ako súdnu kauzu v čase pokojného stavu rieši tiež asi nevedomou! Preto Spasiteľ pokladal za potrebné i Pilátovi pripomenúť vážnosť takéhoto obvinenia, týkajúceho sa i jeho samého: „Hovoríš to sám od seba, alebo ti to povedali o mne iní?“ Ale túto odpoveď Pilát na prvé počutie pochopil iba akoby od veci vyslovenú prekáračku, na čo podráždene a v tomto prípade vskutku len od veci reagoval: „Či azda som ja Žid? – tvoj národ a veľkňazi mi ťa vydali. Čo si urobil?“ – Ale Spasiteľ

JUR CHOVAN-REHÁK

Biblicko-jazykové reflexie (VI.)

nepokladal za potrebné reagovať na jeho otázku, lebo on už na ňu svoje pádne odpovede dával v priebehu celého svojho verejného účinkovania, a na čo evanjelista Marek expressis verbis dal tú najvýstižnejšiu odpoveď: „Kade chodil, všetko (len) dobre robil (Mk 7, 37)! No je načase hlbšie si všimnúť túto citovanú Spasiteľovu odpoveď: „Hovoríš to sám od seba, alebo ti to iní povedali o mne?“ Lebo represívne vážny charakter obsahu tejto zdvojenej Spasiteľovej otázky Pilát akoby si nebol schopný ani uvedomiť, ba ani pochopiť, že oveľa väčšie nebezpečenstvo vyplýva z nej pre neho samého, než pre Ježiša, dobrovoľného objektu tohto procesu (veď len preto prišiel na tento svet)! Ale toto Pilát pochopil až vtedy, keď po tretíkrát vystúpil pred vládnú budovu, a to už aj so zbičovaným a sadisticky dokrvaveným Ježišom, aby Židom oznámil, že on na ňom nijakú vinu nenašiel, a to aj v nádeji, že pohľadom na takto zohaveného Ježiša pohne k ľútosťi po krvi žiznivých Židov, aby ho ľahšie mohol prepustiť na slobodu. Je pravdepodobné, že Pilát to aj manželke sľúbil a že na to pamätal i počas súdneho vypočúvania. Spasiteľ chcel totiž Pilátovi hore citovanou otázkou naznačiť, či na obvinenie, že on (Ježiš) sa vydával za židovského vládára, prišiel na základe vlastnej konšpiračnej činnosti, alebo túto jeho povinnosť ako židovského miestodržiteľa museli zaň suplovať iní, v tomto prípade vonku stojaci a vykrikujúci Židia!

Lenže toto Pilát pochopil až vtedy, keď Židom v tomto treťom stretnutí oznámil, že on na vyšetrovanom Ježišovi nenašiel nijakú vinu. A vtedy Židia Pilátovi túto Ježišovu vinu, ako i potenciálny Pilátov podiel na nej nečakane a preň veľmi otrasne pripomenuli: „Ak tohto (obvineného) prepúšťaš, nie si priateľom cisára, lebo každý, čo sa robí vládárom, priechi sa cisárovi – si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Caesaris“ (Jn 19, 12). Pilát teda až teraz pochopil zmysel Spasiteľovej odpovede na jeho otázku o Ježišom vládárstve. Preto vyľakaný, radikálne zmenil svoje konanie v tomto procese a zrejme pre-

stal brat' ohľad i na manželkinu prosbu „nemať nič s týmto spravodlivým“! A takto vystrašený pobral sa do vládnej budovy, aby v záverečnej fáze tohto procesu už v náležitom sudcovskom vystrojení po štvrtý raz vystúpil pred vládnú budovu aj so spútaným Ježišom, ktorého im formálne predstavil ako ich nimi oficiálne obvineného vládára. Ale navyše, po tom, ako sa Židia vo vzťahu k Ježišovmu „vládárstvu“ vierolomne ohradili, že oni nemajú vládára, iba [ak] cisára, vydal im ho, aby ho ukrižovali. Lebo

No zmätočným sa pre správne pochopenie tejto otázky stala aj kontaminácia, čiže historicky pomýlená zámena pojmov vládára a kráľa. Lebo v čase umučenia Pána latinské slovo rex sa ešte nemohlo brať do úvahy ako kráľ. Lebo takýto ekvivalent slova rex vtedy ešte neexistoval, a začal sa používať až o osemdesiat rokov neskôr! Preto všetky preklady tejto pašiovej udalosti s aplikáciou pojmu kráľ majú hlavný podiel na nedorozumení, ktoré tu teraz riešime. Lebo všetok dej sa tu v skutočnosti stále odohráva len okolo pojmu

oriš, že som kráľ! A práve toto bol, a aj je, i náš prípad! Teda nie tak, ako sa tento výrok chápe v prekladoch našich doterajších biblických vydaniach (a overili sme si to i v citovanom nemeckom). Preto od takto ideovo inšpirovanej sémantiky tohto výroku pátrali sme i po jeho možnom gramatickom vyjadrení, keďže spojka quia v danom výroku sa môže chápať i s konjunktívnou väzbou (teda v podmienovacom spôsobe slovesa byť), používanou práve na vyjadrenie nesúhlasnej mienky! Lenže tu pravdepodobne prekladatelia tohto evanjeliového textu ešte z pôvodného jazyka do latinčiny buď prehliadli túto skutočnosť, a ušla pozornosť aj hlavnému korektorovi týchto latinských prekladov Vulgáty, čiže sv. Hieronymovi, že jadro výpovede tohto výroku: quia rex sum ego (že vládár som), nedostalo aj tú náležitú, gramatickú podobu: quia rex sim ego (že vládárom by som mal byť)! Lenže ostala tu ešte náhradná možnosť vyjadrenia negatívneho ponímania zmyslu tejto Spasiteľovej výpovede, a to v tzv. jazykovej modalite čiže vo vetnom prízvuku východiská výpovede tohto výroku: Tu dicis...(To len) ty hovoríš...)! A toto je zreteľne dedukovateľné z logiky celkového obsahu danej tematiky!

Preto v úsilí zvýšiť oprávnenosť chápania tejto logiky, musíme sa ešte vrátiť k prekladu latinského textu, ktorým Spasiteľ vyjadril charakter svojho vládárstva: „Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset, ministri mei decertarent ut non traderem Iudaeis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Preklad týchto veršov podľa doterajších slovenských vydaní je všeobecne takýto: Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta. Keby bolo z tohto sveta, moji služobníci by sa bili, aby som nebol vydaný Židom. Lenže moje kráľovstvo nie je stadiaľto. A tu sa spáchala tá istá chyba, že prekladatelia si nevedomoujú takú častú homonymitu latinských výrazov a siahajú len po tom, čo je v slovníkových zoznamoch ekvivalentov určitého hesla na prvom mieste! Týka sa to aj slova hinc, ktorým sa vyjadruje nielen dajaký miestny zreteľ (napríklad: stadiaľto), ale aj časový! Preto syntaktické spojenie non est hinc sa malo napríklad preložiť, že nie je tohto času. Veď Pán-Ježiš istotne nepokladal za potrebné dvakrát zduplikovať, že jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta (teda stadiaľto) a opomenul by rovnako dôležitý, ak nie ešte oveľa dôležitejší zreteľ pre vyjadrenie charakteristiky jeho vládárstva či kráľovstva. A toto je azda argumentum non plus ultra proti tomu, žeby Spasiteľ mohol bez akejkoľvek výhrady, a tak zrazu, súhlasiť s citovaným Pilátovým „svojským“ názorom, týkajúcim sa jeho židovského vládárstva, keď bezprostredne predtým sa bol k tomu vyjadril viac odmietavo než súhlasne! A okrem toho nie je isté ani to, či Pilát pod Ježišovými slovami, že jeho vládárstvo „nie je stadiaľto“, si nevysvetľoval len ako popieranie jeruzalemskej Judey, ale myslí na svoju rodnú Galileu! A to by aj v tomto prípade potvrdzovalo vecnosť Pilátovho rozhodnutia označiť na kríži Ježišovu „vinu“ ako vydávanie sa za vládára Židov!

vládár! Preto o stáročia neskôr utvorenie pojmu kráľ, a najmä s jeho metonymickým dotvorením (v zmysle slávy, ľudských srdc, pokoja ap.), a jeho ahistoricky pomýlené vnášanie do čias Spasiteľovho umučenia, vyvracajú už v úvode tejto reflexie avizované verše z Matúšovho Evanjelia, keď Spasiteľ len pár dní po svojom zmŕtvychvstaní zjavil sa jedenástim apoštolom a povedal: „Daná mi je všetka moc na nebi i na zemi (data est mihi omnis potestas in caelo et in terra)“. Kto si teda tieto slová Pána-Ježiša Krista ako Pantokratora konfrontuje s naivným konštatovaním Piláta o Ježišovom židovskom kráľovstve, ťažko stroví skutočnosť, že by Ježiš, ktorý už vtedy si bol vedomý tohto svojho absolútneho vládárstva, mohol pritakať takému naivnému Pilátovmu skresleniu skutočnosti, že je „kráľom“ a navyše židovským, keď ako Pantokrator (Vševlad) vysoko prevyšoval nielen túto Pilátom uvádzanú hodnotu kráľa (navyše, ešte aj nepravdivú)! A v takomto zmysle treba konečne prehodnotiť chápanie a preklad týchto síce stručných, ale nesmierne dôležitých záverečných slov citovaného Spasiteľovho dialógu s Pilátom, keď Pilát Spasiteľov výklad o svojom nadprirodzenom vládárstve pýtavo a zmätene uzatvára: „Teda si vládárom/kráľom?“ (ergo rex es tu?“), na čo Spasiteľ mal údajne dať odpoveď, s ktorou doterajší, naši, ale ani cudzí prekladatelia tejto biblickej udalosti neboli schopní sa náležite vyrovnáť: „Tu dicis, quia rex sum ego!“ – Ty hovoríš, že som vládár (kráľ)“/„Tak je, ako hovoríš, že som kráľ“. A takto napospol znejú nielen všetky naše, ale i zahraničné preklady: „Du sagst (recht), ich bin ein König (Fritz Tillmann)! Lenže je nemysliteľné, aby Ježiš Kristus ako Pantokrator, vedomý si svojej najvyššej moci, mohol Pilátovi naivne pritakať, „hej, som kráľ, ako hovoríš“, keď skutočná Ježišova hodnota d'aleko prevyšovala úroveň nielen pozemského vládára, teda viac než kráľa, ba i všetkých cisárov dokopy!

Čiže už takto získané indicie dostatočne môžu a mohli usmerniť prekladateľov do náležite negatívnej podoby chápania obsahu Spasiteľovej výpovede: „Tu dicis, quia rex sum ego!“ – To len ty hov-

Hoci bol rok 2015 po všetkých kultúrnych stránkach významný najmä vďaka oslavám 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra, nezabudlo sa ani na ďalšiu nesmierne dôležitú osobnosť slovenského národa – Jána Hollého, pretože v danom roku uplynulo už 230 rokov od jeho narodenia. A práve aj na tento pozoruhodný jav poukázala v publikácii *Otec a syn národa (Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra)* uznávaná literárna historička, poetka a univerzitná profesorka Eva Fordinálová, ktorá svoj život doslova zasvätila dlhodobému výskumu života a tvorby katolíckeho kňaza, spisovateľa a prekladateľa Jána Hollého. Vydala o ňom monografiu *Aký si, Ján Hollý?* (1985), *Idey Hollého v ideológii romantizmu* (2000), *Ján Hollý 1785 – 1849* (2003) a *Ján Hollý v slovenskom národno-kultúrnom vedomí* (2007).

Nemožno zabudnúť ani na jej výbornú knihu *Tajomné pramene v nás*, ktorú vydalo Literárne informačné centrum v roku 2013, predstavujúcu v nej našu vlastnú národnú literárnu históriu v polyfónii tej svetovej. Nazrela tak do zrkadla dejín kultúrnosti a pobáda čitateľov k tomu, aby sa konečne nebáli uzrieť vlastnú tvár, zdeformovanú predstavou „cudzích zrkadiel“, a spoznali tak skutočné tajomné pramene v nás.

Už k zmienenej polyfónii, t. j. k samotnému chápaniu vlastného národa v polyfónii sveta, pozýva čitateľov Eva Fordinálová opäť v publikácii *Otec a syn národa (Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra)*, skúmajúc bytostne dôležitý medzigeneračný vzťah „klasicistov a romantikov, pretože pomáha objasniť a pochopiť viaceré problémy a východiská z nich v súčasnom období. A zároveň sa pred nami roztvára doteraz hlbšie neskúmaný, takmer nepovšimnutý jav: akou mohutnou silou dokáže zapôsobiť konkrétne literárne dielo, ktoré obsahuje akoby akumulovanú energiu predchádzajúcich stáročí, ktoré cez históriu osvetlí súčasnosť a ukáže jej zmysel a nové perspektívy“ (s. 6). Tým dielom je podľa Evy Fordinálovej práve Hollého ohromujúci epos *Svatopluk* a vzápätí i jeho ďalšia tvorba. Hoci nezabúda ani na vplyv Kollára a Šafárika v rámci formujúceho sa slovenského národného obrodzenia, za prvotný a zásadný vplyv na mladoromantické hnutie považuje tvorbu Jána Hollého. Pretože práve jeho tvorba je pohybom „od „slovenskosti“ k „slovenskosti“ ako k vedomému novému programu národného hnutia. A zároveň spoznáme aj rozhodujúci a určujúci vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra pri jeho formovaní so základným podielom na vytvorení národnojednocovacieho hnutia v časoch najvyššieho ohrozenia národnej existencie“ (s. 7). Následne na základe viacerých diel Štúra a štúrovcov, dokonca zmienkami o osobných návštevách, a tiež na základe samotného záujmu viacerých členov Spoločnosti česko-slovenskej (neskôr Ústavu reči a literatúry česko-slovenskej) o Jána Hollého, Eva Fordinálová dokazuje, že táto generácia evanjelíkov porozumela snahám staršej katolíckej generácie bernolákovcov, a tým pochopila i „potrebu písania v tomto nárečí“ a dala jej iba celonárodné prijateľnejšiu formu s prevzatím a sledovaním rovnakého cieľa. V tomto kontexte chápe aj samotný vzťah „otca a syna národa“. Precízne, logicky, inovatívne a nazdávam sa, že pre ďalšie smerovanie literárnej vedy v danej oblasti celkom zásadne usporadúva literárnohistorické fakty, ktoré – na pozadí národnooslobodzovacieho boja Slovákov spod čoraz silnejšieho maďarizačného jarma – usmerňujú čitateľa k tomu, aby dokázal jednoznačne posúdiť, prečo sa Hollého

idey dostávajú u mladej štúrovskej generácie do popredia. Štúr bol dokonca prvý, ktorý „začal nazývať Hollého Otec, a toto označenie sa stalo generacioným pojmom“ (s. 25). Eva Fordinálová uvádza i viacero štúrových textov, ktoré boli zjavne inšpirované Hollého tvorbou a osobnými stretnutiami s ním na fare v Madunicach. Autorka sa nazdáva, že práve tu prebehla v istú pamätnú noc, počas ktorej Ľudovít otvorene diskutoval s Jánom Hollým aj o zložitých česko-slovenských vzťahoch, u Štúra „slovenská národná výchova“. Tou napokon prešla aj celá mladá, národne

JÁN GALLIK

Dve knihy o Jánovi Hollom

sa uvedomujúca generácia štúrovcov, na ktorú „zapôsobila hlboká humánnosť a demokratickosť Hollého diela, no predovšetkým neochvejná viera v budúcnosť svojho národa. Na neposlednom mieste pôsobila priamo aj Hollého osobnosť, jeho charakterové črty, ktoré u romantikov zároveň reprezentovali črty vlastného národa: dôstojnosť, pravdivosť, pevnosť, pracovitosť a skromnosť“ (s. 55).

I na základe týchto skutočností štúrovci pochopili, že už sa nemožno spoliehať len na iné národy a čakať, že dostaneme všetko hotové, ale treba sa spoľahnúť najmä na vlastnú prácu pre národ, že je potrebné odstrániť jazykový rozkol bernolákovčina – biblická čeština. V tejto veci ich ešte viac utvrdilo vydanie súborného diela *Básne Jána Hollého v roku 1841* Spolkom milovníkov slovenskej reči a literatúry. Ako uvádza Eva Fordinálová, v ňom sa vo viacerých básňach, ale najmä v *Chválospeve na Antoňa Bernoláka*, Hollý emocionálne prihovril už nielen pomad'arčeným „odrodilým synom“, ale aj tým, ktorí ešte stále používali češtinu ako svoj literárny jazyk (s. 61). V poslednej časti publikácie nazvanej *Prebudenie* tak Eva Fordinálová cituje viaceré texty J. M. Hurbanu a Ľudovíta Štúra, ktoré sú chválou slovenčiny a vzdávajú vďaka Jánovi Hollému (dokonca ho označujú za hviezdu prvej veľkosti na nebi slovenskej poézie), že ich priučil milovať Slovákov a za nich sa vo svojej práci pre národ „potiť“. K nim pridáva citáty z textu Janka Gábera, podpísaného na liste (zdravica Hollému) za všetkých študentov Ústavu, taktiež z listu Martina Hamuljaka adresovaný Jánovi Hollému a následne analyzuje báseň Janka Kalinčiaka s názvom *Velebnému otcovi Slovákov Jánovi Hollému na deň jeho mena 24. júna 1843*. Báseň je oslavou Jána Hollého ako symbolu národnojednocovacieho hnutia. Napokon sa venuje ešte pamätnej návšteve štúrovcov u Jána Hollého na *Dobrej Vode*, založeniu nadkufonálného spolku *Tatrin*, cituje viaceré štúrove pasáže zo *Slovenských národných novín* či z publikácie *Nárečia slovenskô*, v ktorých poukazuje na obrovský význam Hollého názorov a tvorby v živote slovenského národa. Eva Fordinálová tiež spomína zaujímavý paradox, keď pod vplyvom štúrovej propagácie Hollého Katolíckeho spevníka bol výraznejšie prijatý práve na evanjelickej strane ako na katolíckej. Štúr bol výrazne inšpirovaný Hollého tvorbou najmä v

revolučných rokoch, ale i v čase Bachovho absolutizmu. Napokon Fordinálová uvádza aj texty Ľudovíta Štúra, vytvorené podľa Hollého vzoru v elegickom distichu, ktoré sú súčasťou Hollého pomníka. „Ján Hollý získal pre Slovákov čestné miesto medzi Slovanmi, a tým aj medzi národmi Európy. Takto ho pochopil Ľudovít Štúr a sprostredkoval ho nielen svojim generacioným druhom, ale i všetkým ďalším generáciám až podnes. Neukázala sa pravdivá predpoveď Karla Vinařického, že Hollý „vynakladá toľko práce na neúrodnú roľu a nadarmo sa ju usiluje osiať svojimi

vzácnymi darmi.“ Naopak, roľa bohato zarodila, a Ľudovít Štúr patrí medzi jej najvzácnejšie plody“ (s. 88).

V roku 2015 vyšla i prvá monografia literárnej vedkyne a odbornej asistentke na Katedre slovenskej literatúry FF UKF v Nitre Martine Zajíčkovej pod názvom *Čas a priestor* v eposoch Jána Hollého. K týmto dvom doteraz literárnou kritikou neanalyzovaným kategóriám sa snaží pristupovať veľmi umne, a ako uvádza v úvode monografie, najmä cez optiku literárnej kritiky hodnotí trojicu významných eposov Jána Hollého – *Svatopluk*, *Cirillo-Metodiada* a *Sláv*. Pokúša sa zároveň sprostredkovať nový pohľad čitateľa 21. storočia na dielo tejto významnej osobnosti slovenského klasicizmu, o ktorej si mnohí myslia, že už bolo povedané všetko, ale opak je, žiaľ, pravdou.

Martina Zajíčková si v prvej kapitole, nazvanej podľa jedného z prívlastkov, ktorými Ján Hollého ovenčila literárna kritika, „Slovenský Homér“ v literárnovednom výskume, najskôr všima podrobnú prácu Evy Fordinálovej v kontexte jej literárnovedného výskumu, ktorého cieľom je snaha „o komplexné zobrazenie osobnosti a činnosti Jána Hollého“ (s. 16) i významný počin Jozefa Ambruša, ktorý spočíva v sprístupnení a skúmaní diela Jána Hollého vydaním jeho desaťzväzkového diela. Ďalšiemu zásadnejšiemu výskumu Hollého diela sa venoval Viliam Turčány (najmä v otázke klasicistického napodobňovania vzorov a Hollého snáh o ich prekonávanie), okrem iného básnik, prekladateľ, literárny vedec a znalec cyrilometodskej tematiky, a tiež Mária Vyvíjalová. Zajíčková sa však zaujíma aj o myšlienkový diapazón prác ďalších slovenských literárnych vedcov, ako napr. Augustína Maťovčíka, Stanislava Šmatláka, Viktora Kochola, Karola Rosenbauma, Imricha Kotvana, Miloslava Okála, Jána Horeckého a i.

V ďalšej kapitole spočíva nosné jadro Zajíčkovej výskumu v riešení problému putovania v čase a priestore ako východisko klasicistického eposu. Opiera sa o viaceré literárnovedné teórie, filozofické koncepcie a definície o chápaní času a priestoru v dielach svetonárodných teoretikov (napr. G. Müller, G. Genette, D. S. Lichačov, M. Blanchot, M. M. Bachtin, J. M. Lotman, I. Kant a i.) i českých a slovenských vedcov (J. Mukařovský, T. Žilka, J. Hrabák, F. Všeticka a i.). Nie je k nim však príliš pripútaná a nelipne na nich

ako na neomylnom kánone, pretože „paralelné vtlačanie novších literárnovedných teórií a postulátov viacerých filozofických smerov do interpretácie klasicistických eposov by nielenže nemuselo byť správnym krokom, ale mohlo by dokonca skresľovať závery interpretácie“ (s. 34). Analyzujúc kategórie čas a priestor, pridáva sa najmä východiskom časopriestorovej a textovej roviny Gabriela Zorana i Aristotelovej koncepcie miesta (priestoru), ku ktorým postupne pridružuje motív putovania, ktorého nositeľom je konkrétna postava v literárnom diele. Komparácia Hol-

lého eposov s tými antickými, tak v uvedenom horizonte Zajíčkovej výskumu odhaľuje, že „slovenský Homér“ sa v duchu klasicizmu neustále pokúšal o prekonávanie svojich inšpiračných zdrojov.

Jedným z ďalších vodiacich prvkov, ktorého koncipovanie bolo primárne motivované čitateľskou percepciou Hollého eposov, je topografická rovina, ktorú Martina Zajíčková vykresľuje cez štruktúru priestoru vo vertikálnom ponímaní, konkrétne cez prizmu náboženského aspektu Hollého tvorby (zem – nebo, resp. zem – peklo). „V súvislosti s náboženským (kresťanským) aspektom interpretovaných eposov môžeme takto vymedzenú štruktúru diela následne vkladať do relácie s metafyzickými pojmami časnosť a večnosť, pričom časnosť je v kresťanskom ponímaní spájaná s pozemským svetom a večnosť s Bohom a biblickými udalosťami po poslednom súde“ (s. 46). Zajíčková tu však naráža na nesúlads ideou starogréckej filozofie, ktorá čiastočne podmieňuje antické eposy Jána Hollého, pretože starí Gréci rozlišovali čas chrónos a kairós. I tento problém však rieši dôslednou analýzou, najmä prostredníctvom názorov M. Kerulovej a E. Fordinálovej. Motív putovania, ktorého predpokladom sú v epickom diele postavy začlenené do priestoru a času, si všima i v optike barokovej cestopisnej tvorby staršej slovenskej literatúry, čím sa pokúša „naznačiť rozdiel medzi cestovaním v cestopise a putovaním v eposoch Jána Hollého, ktoré sú ako básnické skladby poeticky bohatšie a ponúkajú viacero príležitostí pre modelovanie putovania s prihliadnutím na korene žánru v antike“ (s. 52). Taktiež pomocou niekoľkých príkladov vybraných diel európskej literatúry užšie vymedzila typ putovania, aký poskytujú k interpretácii antické eposy a eposy Jána Hollého, aby tak poukázala na fakt, že Hollý, ako „predstavitel slovenského literárneho klasicizmu, vytvoril pomyselný oblúk ponad dovtedajšie európske literatúry“ (s. 59).

Posledná a zároveň najobsažnejšia kapitola Zajíčkovej monografie, ktorá doslovne korešponduje s jej názvom, má svoje ťažisko položené na interpretácii Hollého eposov (*Cirillo-Metodiada*, *Sláv* a *Svatopluk*), ktoré podrobne najmä motivickej analýze. *Cirillo-Metodiadu* považuje za viac duchovný ako národný epos, pretože z hľadiska topografickej a

časopriestorovej roviny napomáha rozvinutiu motívu putovania a cez tematiku šírenia kresťanstva na Veľkej Morave (christianizačná misia Konštantína a Metoda) zdôrazňuje najmä duchovné ciele. Cez ne naplnia význam motívu bratstva (bratstvo vo viere, pokrvné bratstvo, bratstvo medzi Čechmi a Slovákami, bratská súdržnosť Slovákov) i apokalyptických vízií s kumuláciou výjavov posledného súdu. V epose *Sláv* si všima využitie funkčnosti paralelného stvárnenia viacerých kozmologických systémov, ktoré sú obsiahnuté i v iných Hollého dielach. Zdôraznením topografického priestoru sa Zajíčková snaží identifikovať autorove odkazy na etnickú starobylosť Slovákov, poukazuje na implicitné stvárnenie mytologického ponímania sveta bez tematizovania (slovansko-slovenský panteón pohanských božstiev) a aj na boj Slovákov a Čudov cez prizmu boja božstiev oboch národov (vystavaný na kontraste duchovno vs. materiálne), pričom víťazstvo Tatrancov nad protivníkom „pre nich neznamená zisk územia ani materiálny blahobyt, znamená výlučne uchovanie slobody ako duchovnej hodnoty a plodov vlastnej práce na území, ktoré po stáročia obývajú a zveľaďujú“ (s. 101). Vyzdvihuje tak hodnotovú a kultúrnu vyspelosť Slovákov, pretože ide o národ, ktorý si musí neustále brániť národnú svojbytnosť pri zrážkach s rozdielnymi kultúrami. A napokon v poslednom interpretovanom epose *Svatopluk*, ktorý Zajíčková považuje za najvýznamnejší, analyzuje motív putovania a Božieho sprevádzania na ceste k slobode. Kresťanská religiozita sa tu snúbi s prebratými antickými formami a s dobovou národnou ideológiou, čo malo za následok zapôsobiť na sebavedomie Slovákov v období národnoobrodzovacích procesov. Martina Zajíčková skutočne veľmi obratne, zaujímavovo a umne interpretuje Hollého eposy, čím prispieva do mozaiky pohľadov na umelecké diela, ktorými, ako sama tvrdí, „určité spoločenstvo deklaruje svoju kultúrnu príslušnosť a národnú identitu“ (s. 134).

A tak čítajúc obe monografie o Jánovi Hollom, teším sa z dôležitého faktu. Že aspoň časť slovenskej literárnej vedy je ešte stále slovenská a kresťanská. Nadväzujem tak na slová predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča, ktorý sa nad takto profilovanou slovenskou literárnou vedou zamýšľa v úvodníku prvého tohtoročného čísla *Slovenských pohľadov* práve cez prizmu smerovanie štúrovcov a Hurbanových Slovenských pohľadov. Konkrétne píše: „Hurbanovi išlo o vedu, ktorá mala byť slovenská a kresťanská. Súčasná veda taká nie je, nie je kresťanská, ale pohanská, arabská. Podľa ruského mysliteľa Soloviova sú racionalisti hypnotizovanými kohútmi, ktoré nevedia prekročiť čiaru urobenú kriedou a považujú ju za prekážku.“ Napadlo mi, že v tejto súvislosti je asi skutočne svojou silnou výpoveďou pravdivá i báseň súčasného slovenského básnika, prozaika, prekladateľa, literárneho kritika a hudobníka Klemena Piska s názvom *Pustovník* a vlk: „Pustovník nakreslil na pieščitú zem čiaru a povedal: / „Cez túto čiaru nesmieš.“ Potom nakreslil kruh / povediac: „V tom kruhu musíš zostať. Môžeš ho / prekročiť, avšak nie cez čiaru.“ Prišiel vichor / a čiara zmizla. Vlk stál v kruhu. / Mráz a dažď ho vyčerpali, ale on / sa nepohol. Nevedel, či čiara existuje / aj vtedy, keď už viac nie je nakreslená v piesku.“

A tak som rád, že Eva Fordinálová i Martina Zajíčková analyzovanými monografiami túto čiaru bezproblémovo prekročili.

Kto začal Prvú svetovú vojnu?

XXV.

V svetových dejinách existujú epochy, ktoré budú neustále priťahovať pozornosť bádateľov. Takou epochou je i história začiatku Prvej svetovej vojny. Veď práve jej dôsledkom boli milióny ľudských obetí a rozpad veľkých ríš: Rakúsko-Uhorska, Ruska, Nemecka a Osmanskej ríše. Všeobecne sa za rozbušku prvej svetovej vojny považuje atentát na rakúsko-uhorského následníka trónu Františka Ferdinanda a jeho manželku Žofiu v Sarajeve 28.6.1914.

V predvečer sarajevského atentátu nič nenasvedčovalo tomu, že by sa mala začať vojna. V Európe bolo snečné počasie. 27. 6. sa vo Švédsku začali za účasti kráľa baltské športové hry, vo Francúzsku za účasti prezidenta súperili gymnasti, grécky kráľ Konštantín I. sledoval dostihy, nemecký cisár Wilhelm II. bol na morských závodoch v Kielskom kanáli, taliansky kráľ Viktor Emanuel III. práve končil prechádzku po Stredozemnom mori a ruský cár sa na jachte Štandard plavil po Fínskom zálive. Mnohí štátni činitelia boli v tom čase na dovolenkách či služobných cestách. Napríklad náčelník Morského generálneho štábu Ruska, viceadmirál A. Rusov bol v Toulone, minister zahraničných vecí Ruska S. Sazonov a vyslanec Nemecka v Petrohrade gróf Friedrich Pourtalès bol na dovolenke v Cárskom Sele.

Zdalo by sa, že vojnu si v tom čase nikto neželal, ani Srbsko nie. Sarajevský atentát zasiahol Srbsko po dvoch balkánskych vojnách nečakane. Minister zahraničných vecí Srbska N. Pašić oznamoval: „Dnes je v našom záujme, aby Rakúsko-Uhorsko existovalo ešte 25-30 rokov, kým si na juhu neosvojíme všetko tak pevne, že dané územia už nebude možné od nás oddeliť.“ Pašić bol odporcom násilných postupov a sprisahaneckých nacionalistických organizácií. Domnieval sa, že sprisahania proti monarchom susedných štátov môžu viesť k medzinárodnej diskreditácii Srbska. Aj ruská vláda sa dištancovala od akýchkoľvek nacionalistických a teroristických organizácií najmä na Balkáne, pred čím Mikuláš II. varoval srbského kráľa Petra I. pri jeho návštevách Petrohradu roku 1903 a 1910.

Rusko podobným organizáciám nedôverovalo aj kvôli ich extrémistickým plánom, ktoré bránili snahe ruskej zahraničnej politiky vytvoriť balkánsky zväz a ktoré by anektovali rakúsko-uhorské územia na Balkáne, čo by vyvolalo vojnový konflikt. Pre Rusko by bola vojna veľmi nevýhodná. Mnohí spisovatelia i historici však doteraz uvažujú o účasti ruskej tajnej rozviedky na sarajevskom atentáte s cieľom rozpútať svetovú vojnu. V skutočnosti sa však všetko udialo inak.

Dočasný povereník Ruska v Belehrade V. Strandmann 6.7.1914 informoval o nepripravenosti Srbska na vojnu: „Srbsko by mohlo prezbrotiť svoju armádu len za dva

a pol roka a aj to s pomocou spojencov.“ Sarajevo podľa neho zastihlo Srbsko v najnevhodnejšej chvíli. Vojenský agent Ruska v Srbsku V. Artamonov v správe generálnemu štábu potvrdil to isté. Srbská vláda nechcela vojnu s Rakúsko-Uhorskom. N. Pašić nevedel o sprisahani, no bol zasvätený do rakúskeho rozpoloženia v Sarajeve a poručil svojmu vyslancovi vo Viedni Jovanovi Jovanovičovi, aby upozornil vedúceho vlády provincie L. Bilinského na situáciu ohrozujúcu vzťahy medzi Rakúsko-Uhorskom a Srbskom. O alibi srbskej vlády hovorí i materiál objavený historikom J. Pisarevom v Štátnom archíve Bosny a Herce-

goviny. Rakúsky generálny guvernátor Oskar Potiorek priamo priznal, že vláda Srbska nenesie zodpovednosť za ozbrojenú akciu v Bosne. Potiorek písal: „Dialo sa to bez súhlasu srbskej vlády.“

Bolo však na vojnu pripravené Rakúsko-Uhorsko? To v tom čase trápili zložité mnohonárodnostné problémy. Zástancom zmien v štáte bol práve zavraždený následník trónu František Ferdinand s jeho „belvederskou“ skupinou. Spolu s manželkou Žofiou Chotkovou mal vystrojený iba skromný pohreb a bol pochovaný nie v Kapínskej krypte, ale v zámku Artstetten v Dolnom Rakúsku. Skromný pohreb, ktorý by neprovokoval,

presadzoval aj ministerský predseda Uhorska István Tisza.

Tisza nechcel vojnu. Vo osobnom liste 30. júna 1914 cisárovi Františkovi Jozefovi napísal: „Práve som sa rozprával s grófom Berchtoldom, ktorý chcel využiť sarajevský zločin na to, aby sa konečne porátal so Srbskom. Neskrýval som pred ním svoj názor, že by to bolo fatálnou chybou a v nijakom prípade za to nemôžem na seba vziať zodpovednosť. Zatiaľ nemáme dostatok dôkazov o vine Srbska, aby sme mu vyhlásili vojnu.“ Náčelník juridického oddielu ministerstva zahraničných vecí Rakúsko-Uhorska Friedrich von

Wiesner vyslaný do Sarajeva na získanie dôkazov proti Srbsku musel svojej vláde oznámiť, že sa mu „nepodarilo nájsť priame dôkazy o spoluúčasti Belehradu na sarajevskom atentáte.“

Rakúsko-uhorská armáda nehľadiac na uistenia ministra vojny nebola pripravená na siahodlhú vojnu. Z hľadiska technickej výbavy, zásob i moderných vojenských techník bola na chvoste európskych mocností. Z deviatich miliónov mobilizovaných prešli len tri milióny vojskárskymi výcvikom. Ani poľnohospodárstvo nepokrývalo vnútorné potreby štátu. Slabosťou ozbrojených síl boli národnostné protirečenia v armáde.

MERAB SURGULADZE

Revolúcia - alebo?

Následník trónu František Ferdinand s rodinou

Preto maďarské noviny Világ písali: „Je pre nás šťastím, že Rusko ešte neukončilo prezbrotovanie, ináč by pred nami vyvstal problém: život alebo smrť.“

Podobne ako I. Tisza v Rakúsko-Uhorsku, tak sa i S. Witte v Rusku ešte väčšmi usiloval zabrániť vojne. Zohral veľkú rolu na pozdvihnutí Ruska z krízy roku 1905 po rusko-japonskej vojne. Ako sám poznamenal: „Som si istý, že ak by nebol uzavretý Portsmouthský mier, nasledovali by také veľké vnútorné a vonkajšie katastrofy, pri ktorých by sa rod Romanovovcov neudržal na tróne.“ To bolo charakteristické i pre Witteho zahraničnopolitickú orientáciu. „Robte, čo chcete, len nebojujte, pretože bojovať nemôžete a vo vojne zahyniete. Môžete zahnúť i bez vojny, no vojne nemôžete nezahnúť.“ Witte robil s Rapustinom všetko preto, aby odvrátil Rusko od vojny. Kvôli tomu bol na Rasputina spáchaný atentát mesiac pred vypuknutím vojny a neskôr roku 1916 naozaj podľaohol následkom atentátu za asistencie tajných služieb Veľkej Británie. Aj S. Witte náhle zomiera roku 1915 po snahách o uskutočnenie rokovania medzi Mikulášom II. a Wilhelmom II.

Ukazuje sa, že Rusko, Francúzsko, Rakúsko-Uhorsko, Osmanská ríša ani Srbsko si vojnu neželali a neboli na ňu pripravení. V lepšom stave bolo Nemecko, ani ono však nedisponovalo dostatočnou palivovo-surovinovou bázou. Hoci sa Wilhelm II. vyhlasoval za veľkého priateľa zavraždeného následníka trónu Františka Ferdinanda, ani sa nezúčastnil na jeho pohrebe a ani pri správe o jeho smrti neprerušil jachtové závody v Kielskom kanáli. Wilhelm II. pravdepodobne neveril, že by atentát mohol zapríčiniť svetovú vojnu. Ani Nemecku samotnému nebola výhodná pozícia agresora a na vojny na dvoch frontoch nebolo pripravené. O to viac, že rakúsko-uhorská a osmanská armáda neboli prezbrotené a pripravené na vojenské operácie. Plán „bleskovej vojny“ sa ukázal utópiou.

Výstrely v Sarajeve teda nezanechali v Európe osobitné

dojmy. Na politické zločiny podobného typu si už v Európe zvykli. V rokoch 1910-1914 sa v Európe udialo okolo 40 atentátov na vysoko postavené osoby. Napríklad Francúzsko bolo zaujaté „svojou“ vraždou: manželka ministerského predsedu Josepha-Marie-Augusta Caillauxa zastrelila redaktora novin Figaro Gastona Calmetta obhajujúcu svoju reputáciu. Parížske noviny písali o sarajevskom atentáte, a čoskoro naň zabudli. V Rusku sa k sarajevskému atentátu stavali veľmi pozorne. Mikuláš II. sa vrátil do Kronstadtu, minister Sazonov prerušil dovolenku a v zápise v knihe na rakúsko-uhorskom veľvyslanectve odsúdil „nezmyselný zločin“. Mnohí štátni činitelia a diplomati toho času si mysleli, že Srbsko s tým nemá nič dočinenia. Bývalý nemecký ríšsky minister knieža Bernhard von Bülow napísal vo svojich spomienkach z roku 1930: „Hoci tento strašný atentát spôsobil srbský spolok..., mnohé detaily potvrdzujú, že srbská vláda si ho neželala. Srbsko posledné dve vojny vyčerpali. Aj tí najmärdrejší z politikov sa museli zastaviť pred myšlienkou na vojnu so silným Rakúsko-Uhorskom, ktorá by bola osobitne nebezpečná, pretože v tyľ mali Bulharsko pripravené na revanš a Rumunsko, ktorému sa nedalo dôverovať.“

Kto teda začal vojnu? Komu bola potrebná? Pozrime sa na niektoré udalosti po sarajevskom atentáte. Aj v ľavicovej britskej tlači sa nečakane objavili oficiálne správy o sústrasti s Rakúskom-Uhorskom od štátneho sekretára ministerstva zahraničných vecí Eduarda Greya. Rovnako uverejnili i sentimentálne články o tragickom osude Habsburgovcov. Dokonca vláda Veľkej Británie zrušila bál z 30. júna a anglický parlament vyjadril svoju sústrasť. V krajine bol vyhlásený desaťdenný smútok a spoločnosť odsúdila „srbských revolucionárov“. Dokonca aj ľavicové pacifistické noviny John Bull v článku „Do čerta so Srbskom!“ provokovali prerušenie diplomatických vzťahov so Srbskom. Politický korešpondent londýnskych novin Times Henry Wickham Steed oznámil, že „arcivojvodu pochovali ako psa“! Akoby podobné prehlásenia ukazovali, že budúcim spojencom Veľkej Británie by sa malo stať Rakúsko-Uhorsko. Po oznámení anglickej vlády a rozruchu vyvolanom v Anglicku, viedenské polooficiálne noviny Reichspost tiež 30. júna 1914 uverejnili senzačný článok o tom, že atentát na následníka trónu bol plánovaný v Belehrade a Petrohrade! Viac vysvetľovať ani netreba.

Dokumenty potvrdzujú, že strelil Gavrilo Princip. Bol členom organizácií Mladá Bosna, Zjednotenie alebo smrť alebo Čierna ruka založenej na individuálnom terorizme. Tieto organizácie vznikli v Európe na revolučných a anarchických ideách ruského národovola, bakuninsko-kropotkinského anar-

Následník trónu František Ferdinand s rodinou pred oltárom na sviatok Božieho Tela 11. 6. 1914 v Konopišti

chizmu, nihilistického romantizmu a najmä vedeckého socializmu od súdruha Lenina. Rozpútanie vojny vyhovovalo najmä slobodomurárom, revolucionárom a anarchistom, ktorí v budúcnosti na ruinách štátov založia revolučný požiar na ustanovenie nového svetového poriadku. Žiaľ, treba skonštatovať, že sa im to prakticky podarilo a následky daných udalostí dávajú o sebe doteraz vedieť.

Na súde Gavrilo Princip prehlásil: „Nikto nás nenajal. Milovali sme svoj národ a vedeli, v akých ťažkých podmienkach žije. Je to pravda, a nič iné nepoviem.“ Čo však Princip svojim činom sledoval? Ak by chcel pre svoj národ slobodu, mohol by postupovať ako Garibaldi organizujúci ozbrojené povstanie. Ak sa podľa Principa jeho národu žilo ťažko, dalo by sa podobne postupovať v akejkoľvek inej krajine, kde ľudia nemajú ľahký život. Z jeho prejavu však vystupujú nie národno-oslobodzovacie, ale revolučné idey.

Čo je najzaujímavejšie, protokoly súdneho procesu s účastníkmi atentátu vyvezené zo Sarajeva do Viedne sa stratili. Konšpiračná organizácia Mladá Bosna po sebe nenechala písomné svedectvá, podobne ako spolok Zjednotenie alebo smrť (Čierna ruka). Sir E. Grey, štátny sekretár Veľkej Británie, skonštatoval: „Svet sa pravdepodobne nikdy nedozvie skutočné príčiny atentátu na Františka Ferdinanda. Podľa všetkého nebudeme mať nikdy ani jedného človeka, ktorý by vedel všetko potrebné.“ Srbské noviny „Radničke Novine“ písali ešte 29. októbra 1911: „...Čierna ruka je mystická organizácia srbských pa-

triotov, skupina dôstojníkov a inteligentov s patriotickou, možno i šovinistickou ideológiou... Podľa akého základu sa vyberajú jej členovia je najväčšou záhadou. O čo im ide...?“ Teda i pre srbskú spoločnosť bola existencia tejto organizácie nejasná. Na pečati organizácie bola lebka, kosti, kindžal, bomba a nádobka s jedom. Pri vstupe museli členovia písomne skladať slávnostnú prísahu vernosti jej ideám. Podobná prísaha sa podpisovala krvou. Porušenie sľubu sa trestalo smrťou. Podobne ako u teroristických revolučných organizácií tej doby. Čierna ruka sa však od nich odlišovala mystickým tajným charakterom. Pripomínala čímsi tajné slobodomurárske lóže v Európe na začiatku 18. storočia. Treba osobitne poznamenať, že členom tajnej organizácie Čierna ruka bol slobodomurár Cyganovič, účastník sarajevského atentátu.

Lídmami Čiernej ruky boli plukovník Dragutin Dimitrijevič, známy ako Apis, vedúci informačného oddielu generálneho štábu srbskej armády, Velimir Venić a Viačeslav Tankosić. Títo ľudia pri rozhodujúcich otázkach nehľadali na prostriedky. Ešte 29. mája 1903 organizovali palácový prevrat – zabil srbského kráľa Alexandra Obrenovića s manželkou Dragou, čím sa na trón dostala dynastia Karadjordjevičovcov. Čo je najzaujímavejšie, v spisoch tejto organizácie boli zahrnutí bulharský cár Ferdinand, grécky kráľ Konštantín, čiernohorský kráľ Nikola a... rakúsko-uhorský arcivojvoda František Ferdinand! Doteraz zostáva záhadou, ako sa mohli do podobných organizácií dostať osoby z panovníckych rodov, ak

nezastávali revolučno-socialistické názory? Pravdepodobne sa František Ferdinand od pochybného spoločenstva dištancoval, za čo bol patrične potrestaný. Jeho smrť nahrala do karát teroristom medzinárodných rozmerov. Lenin o tom napísal: „Úloha socialistov je premeniť národnú vojnu na občiansku. Túto imperialistickú vojnu sme čakali a pripravovali sa na ňu. Preto vôbec nie je dôležité, kto začal...“ (Lenin. Referát. Európska vojna a socializmus. 2. (15.) októbra 1914)

Z týchto slov možno vyvodit' jediné – začínajúca sa svetová vojna bola výhodná najmä červeným slobodomurárom – teroristom. Očakávali ju a pripravovali sa na ňu. Všetko do detailov plánovali. Preto sa výstrely v Sarajeve stali signálom začiatku svetovej revolúcie.

Cisár Wilhelm II. vo svojich spomienkach uvádza aj slobodomurárstvo: „Ako mi bolo oznámené, vážnu rolu v príprave svetovej vojny zameranej proti stredoeurópskym monarchiám zohrala politika medzinárodnej lóže Grand Orient. Nemecké lóže nemajú väzby s Grand Orientom, okrem dvoch, v ktorých prevládajú nemeckí finančníci. Ako ma uistoval jeden vážený nemecký slobodomurár, od ktorého som získal mnoho dovtedy neznámych informácií, nemecké lóže boli plne lojálne. V priebehu roka 1917 sa údajne v Paríži konala medzinárodná porada lóží Grand Orientu, po ktorej nasledovala ešte jedna konferencia vo Švajčiarsku. Na nej bol ustanovený nasledovný program: rozbitie Rakúsko-Uhorska, demokratizácia Nemecka, odstránenie Habsburgovcov, ab-

dikácia nemeckého cisára, navrátenie Alsaska-Lotrinska Francúzsku, zjednotenie Haliča s Poľskom, odstránenie pápeža a Katolíckej cirkvi, a vôbec akejkoľvek štátnej cirkvi v Európe. Nemám možnosť preverit' zverené správy o organizácii a práci lóží Grand Orientu. Tajné i známe politické organizácie zohrali v živote národov a štátov vážnu rolu od vzniku ľudstva. Niektoré boli obzvlášť úspešné. No väčšinou taja deštruktívne tendencie, slúžia tajným heslám, ktoré sa boja denného svetla. Najnebezpečnejšie z nich sa obklopujú prikrývkou ideálnych pohnútok ako láska k bližnému, súciti k slabým a chudobným atď., aby pod podobnou zámienkou dosiahli svoje tajné ciele. V každom prípade je nutné upriamiť pozornosť na činnosť lóže Grand Orient, pretože zaujať stanovisko k tejto organizácii bude možné iba vtedy, keď bude dôkladne preskúmaná.“ Treba poznamenať, že slobodomurárom nešlo len o pád monarchií v Strednej Európe, ale aj v Ázii, čo dokladoval pád Ruskej a Osmanskej ríše.

Prvá svetová vojna nemala paralelu v predošlej histórii ľudstva. Trvala štyri roky, tri mesiace a desať dní (1. 8. 1914 - 11. 11. 1918). Do vojny a zapojilo 38 štátov, v ktorých žilo 1,5 miliárd ľudí, teda tri štvrtiny všetkých vtedajších obyvateľov zeme. 10 miliónov mŕtvych a 20 miliónov ranených – také sú jej krvavé bilancie.

Táto vojna znamenala koniec starobylych impérií a nástup bolševickej revolúcie, milióny mŕtvych, prenasledovaných a mučených v krvavej epoche, ktorá sa stala predznamenaním ešte strašnejšej druhej svetovej vojny.

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky

Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava

Telefón: 0911 286 452

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.

Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.

IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: Teodor Križka – Cena jedného čísla je 1.50 € – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickú adresu: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

Tomáš G. Masaryk, zakladateľ štátu Masaryk prejavoval pochopenie pre oprávnené požiadavky Slovákov na autonómiu. Pochádzal z moravského pohraničia. V roku 1882 bol menovaný za profesora filozofie na slávnej pražskej univerzite. Svojho času bol považovaný za veľkého humanistu. Veľmi skoro sa začal podieľať na politickom živote. Od začiatku kritizoval zastarané metódy vládnutia a spravovania Dunajskej monarchie. Odvážne vystupoval za rovnoprávnosť všetkých národov a národností žijúcich v monarchii. Preto sa veľmi skoro dostal do kontroverzií s autoritárskymi a aristokratickými inštitúciami monarchie. Keď mu vyčítali nedostatok vlastenectva, odpovedal: „Aby niekto miloval svoj vlastný národ, nie je nutné nenávidieť iné národy“. Dlhé roky sa nádejal na realizáciu racionálnych reforiem Rakúsko-Uhorskej monarchie. Keď si uvedomil, že by musel zostať iba pri zbožnom želaní, rozhodol sa postaviť sa proti monarchii. Bolo to pri vypuknutí prvej svetovej vojny. Svoje aktivity premiestnil do „nepriateľského“ zahraničia. U západných mocností, ale aj v Rusku, nachádzal pochopenie pre svoj projekt nezávislého Česko-Slovenska, ktorý zdôvodňoval požiadavkou „národnej revolúcie proti Rakúsko-Uhorsku“. Pritom však Masaryk vôbec nemal na mysli bolševický prevrat vo svojej vlasti. Ako humanista mal dosť dôvodov na to, aby pochyboval o bolševickej, teda násilnej revolúcii. Väčší úspech očakával od reforiem pozvoľne pôsobiaceho parlamentárneho vývoja. Dejiny jeho krajiny, zdá sa, mu dali za pravdu najmä po komunistickom prevrate v roku 1948.

Keď bol Masaryk v novembri 1918 Národným zhromaždením zvolený za prezidenta novej Česko-Slovenskej republiky, hneď sa postavil za rovnoprávnosť všetkých menšín. Zároveň sa však vyjadril aj proti prehnatému nacionalizmu. Dokonca sa vyjadril, že z novej republiky vytvorí druhé Švajčiarsko (jeho dejiny a inštitúcie veľmi dobre poznal). Masaryk však podcenil obrovské prekážky, ktoré stáli v ceste realizácii takýchto želaní. Sľuby ktoré dal Slovákom v tajných rozhovoroch počas vojnových rokov, najmä však v rozhodujúcej Pittsburskej dohode, nikdy ani zďaleka nedodržel. Oslavovaná symbióza Čechov a Slovákov sa nikdy neuskutočnila. Situácia sa postupne zhoršovala aj tým, že Praha v masovom meradle posielala svojich ľudí, najmä tých, ktorých sa chcela zbaviť, na Slovensko. Opačným smerom však prijímala len minimum Slovákov na pozície do štátneho aparátu do Prahy. V armáde bolo v roku 1930 140 českých generálov a iba jeden jediný slovenský.

Duchovný otec slovenského autonomistického hnutia kňaz Andrej Hlinka sa u pražskej vlády neúnavne zasadzoval za slovenské aspirácie. Avšak bez viditeľných úspechov. Počas svojich posledných dní sa veľmi zaprknuť vyjadroval k postojom Čechov. Bolo to najmä v dôverných rozhovoroch so svojim najbližším spolupracovníkom Jozefom Tisom - katolíckym duchovným z roľníckej dediny Bánovce.

Sudetská kríza, Mnichov,

Tiso sa stáva prezidentom.

Napriek pražským neúspechom ani Hlinka a ani Tiso pôvodne neuvažovali o úplnom oddelení sa od Česko-Slovenska. To sa však zmenilo potom, keď v marci 1938 došlo k „anžlusu“ Rakúska k Tretej ríši a po zosilnení odporu etnických Nemcov žijúcich v sudetskej oblasti proti zotrvaní v Česko-Slovensku. Najmä však po zlopestvej Mníchovskej dohode zo septembra 1938,

podľa ktorej Západné mocnosti prenechali Hitlerovi voľné ruky pre uskutočňovanie svojich aktivít proti Prahe. Už v marci 1939 vtrhli Nemci do Prahy a rozborili Česko-Slovensko. V zapätí vytvorili Protektorát Česko a Morava. Tento nemecký postup prekvalifikoval aj Slovensko, ktorému vzhľadom na podstatné oslabenie Prahy sa otvorili nové možnosti pre vlastnú autonómiu. Už 6. októbra 1938 bola v severoslovenskom meste Žilina jednosťanné vyhlásená autonómia. Táto bola následne ústavnoprávne legalizovaná v Prahe 22. novembra 1938.

Vedúce slovenské kruhy v Bratislave prijali tento zvrät s uľahčením. Nerobili si však ilúzie a reálne videli aj nebezpečenstvá, najmä z juhu, s ktorými bolo treba počítať. Podľa vzoru Hitlera vrhli sa aj Poliaci,

HANS KELLER

V zahraničnej službe v Bratislave

ale najmä Maďari na príležitosť uchmatnúť si teritoriálne a iné výhody. Budapešť veľmi hlasito pripomínala svoje „historické práva“ na Karpatské územie až po poľské hranice. Tieto chutky podporoval aj Mussolini, ktorý však bez Hitlerovho súhlasu nemohol nič efektívne vykonať. Tieto maďarské hrozby, ako aj neexistencia iných alternatív, nakoniec prinútili Tisu, ktorý sa medzitým stal predsedom vlády, hľadať pomoc v Berlíne. 19. októbra 1938 bol spolu s Ďurčanským - neskorším ministrom zahraničných vecí - prijatý v Mníchove Ribbentropom. O tomto stretnutí je známych len veľmi málo a často i protirečivých podrobností.

Bol to totiž prvý oficiálny kontakt s Berlínom na vysokej úrovni. Tiso bol k tomuto kroku donútený predovšetkým, i keď nie výlučne, obavami z územných požiadaviek zo strany Maďarov. Zdá sa, že pri tejto príležitosti bola Tisom po prvýkrát vyslovená myšlienka samostatného Slovenského štátu. Ribbentrop bol najprv prekvapený, potom však pri druhom rozhovore prejavil záujem o túto myšlienku a dal sa informovať, okrem iného, aj o životaschopnosti samostatného Slovenska a jeho eventuálneho opretia sa o susedný štát. Na veľké prekvapenie nemeckého ministra zahraničia pri zmienke o takejto možnosti - opretia sa o susedný štát - Tiso sa ani slovom nezmienil o Tretej ríši.

Viedenská arbitráž.

O niekoľko týždňov neskôr, 2. novembra 1938, sa vo Viedni konala pod patronátom „Mocností osy“, to znamená Hitlera a Mussoliniho, známa arbitráž. Podľa jej rozhodnutia bolo Slovensku amputované 10.000 km² (21% z celkovej výmery) s 860.000 obyvateľmi (26% z celkového počtu obyvateľov) v prospech Maďarska. Toto pre Slovensko ponižujúce „riešenie“ slovensko-maďarského pohraničného problému bolo predovšetkým etnicky úplne nespravodlivé a slovenský národ naplnilo hlbokým smútkom. Tiso mal odvahu tieto pocity

vyjadriť v rozhlase a nielen to, ale aj povedať, že slovenskému národu sa stala veľká krivda. Ľudia z Hitlerovho okolia toto považovali za dôkaz údajného Tisovho protinemeckého postoja. Tiso nikdy nezabudol, že Ribbentrop na tejto viedenskej konferencii tvrdo odmietol návrh česko-slovenského ministra zahraničných vecí Chvalkovského, ako aj slovenského predsedu vlády, aby im bolo udelené slovo, s odôvodnením, že nie je treba vypočúť ďalších expertov. Keď Tiso neskôr odmietol prevziať nemecké protizidovské zákony, bolo len prirodzené, že Berlín, ale najmä etnickí Nemci žijúci na Slovensku, ktorí boli úplne národno-socialisticky naladení, ho označili ako „klerikálneho tvrdohlavca“. Ako je dnes známe, Ribbentrop sa dával pravidelne informovať svojimi tajnými agentmi z Bratislavy o

Slovenska medzi susedné štáty, alebo ešte horšie o zriadenie ďalšieho nemeckého protektorátu, a to na Slovensku, vyžadovali rýchle konanie. Ako najmenej zlé sa zdalo byť, vo vtedajších okolnostiach, oddelenie sa od Protektorátu Česko a Morava a teda vytvorenie samostatného a nezávislého Slovenského štátu. Toto riešenie Slovenský snem jednohlasne odsúhlasil v historickej chvíli 14. marca 1939.

Ako málo bolo aj bezprostredne Hitlerovo okolie pripravené na dianie na Slovensku vyplýva aj z neistoty štátov spriaznených s Treťou ríšou - Talianskom a Japonskom. Samotný Hitler, hoci bol Rakúšanom a teda musel mať aké-také informácie o Slovensku, mal až do polovice marca iba hmlisté predstavy o tamojších pomeroch a ich význame pre Strednú Európu. O to väčšie

muselo byť v Berlíne rozčarovanie z toho, že Tiso sa zdráhal pristúpiť na ich prehnaté požiadavky. Bratislavský snem sa síce masívnemu Hitlerovmu tlaku musel podvoliť, ale proklamovanú nezávislosť vzal tak vážne, že z toho často vznikali dokonca aj pre Treťiu ríšu neočakávané problémy. Tiso a Ďurčanský veľmi šikovne využili želané predstavy Berlína o slovenskom „modelovom štáte“ v takej miere, ktorú môže posúdiť iba ten, kto mohol z bezprostrednej blízkosti - teda priamo zo Slovenska, sledovať predvojnové dianie.

Ochranná zmluva s Hitlerom.

Ešte v ten istý deň, keď Slovenský snem vyhlásil nezávislosť, odmietla Bratislava vojenskú pomoc Berlína, ktorú jej doručil zvláštny posol Keppler. Odôvodnené to bolo tým, že na Slovensku vládne úplný pokoj a úrady sú v stave zaručiť bezpečnosť štátu a jeho hraníc. Slovenské sebedovomie značne posilnil aj fakt, že Maďarsko a Poľsko prekvapujúco rýchlo - už 15. marca, diplomaticky uznali Slovensko. Toto mohlo prispieť k záveru, že Hitler by mohol Tisu predsa len prinútiť požiadať o pomoc, ktorú doteraz odmietal. V sprievode Ribbentropa a generála Keitelera vydal sa Führer do Viedne, kde najskôr Tiso a Ďurčanský s Ribbentropom a Keitelom odvážne obhajovali slovenskú suverenitu proti možným nemeckým nárokom. Aj potom, keď vstúpil Hitler a Keitel znovu predniesol vojenské požiadavky na Slovensko, zostal Tiso neoblomný, zdvihol sa a pohol na odchod. Až teraz konečne našiel Hitler správne slová, ktoré Tisu pohli k tomu aby vyslovil zásadný súhlas s ochrannou zmluvou s Treťou ríšou. Tiso ju podpísal v Bratislave 18. marca, ale až potom, čo snem bol uzročený s garanciami danými Hitlerom (garantované hranice, úplná národná, kultúrna a hospodárska samostatnosť a samostatný slovenský život). Hitlerovi sa však podarilo v jednom tajnom dodatku k protokolu presadiť prednostné právo pre nemecké sily. Tým sa značne oslabila slovenská suverenita a časom

sa tak umožnili aj početné prechmaty oficiálnych, ale aj iných orgánov, najmä etnických Nemcov.

Tiso a jeho okolie si boli dobre vedomí týchto rizík, ale videli situáciu v daných okolnostiach tak, že bolo nutné akceptovať určité ústupky, aby sa zabránilo najhoršiemu. Bratislava sa s ťažkými časmi výborne popasovala a intenzívne sa snažila ochrániť najdôležitejšie hospodárske, kultúrne a sociálne záujmy novej republiky.

Akou problematickou bola Hitlerova ochrana sa ukázalo už 23. marca, keď maďarské vojská prenikli na východné Slovensko. Ale už nasledujúci deň boli Slovámi zastavené a Tiso mohol vyhlásiť, že jeho krajina nemusela požiadať Nemecko o pomoc, pretože Slovensko si samo dokázalo ubrániť svoje hranice.

Vzápätí Berlín prinútil Bratislavu a Budapešť k rokovaniu a napriek údajnej spoľahlivosti nemeckej ochrany Slovensko utrpelo ďalšie straty na svojom území i obyvateľstve. Táto nešťastná epizóda mala však aj svoju dobrú stránku: Slováci sa poučili, ako málo sa dá spoľahnúť na Nemeckú ochranu. Táto skúsenosť bola dôvodom a vysvetlením toho, ako tvrdošijne Bratislava pri neskorších rokovaniach trvala na svojich požiadavkách. Týkalo sa to aj malých zón na slovenských západných hraniciach, kde sa nemecké jednotky snažili natrvalo uchýtiť. Tým sa ukázala aj sila slovenského vojska. V týchto bodoch boli slovenskí vyjednávači verní prikázaným inštrukciám a napriek nemeckým radám „byť rozumnými“ neochvejne sa pridŕžovali svojich pozícií, čím nepochybne preukázali svojej vlasti neoceniteľné služby, i keď to Bratislava z pochopiteľných dôvodov nemohla „roztrúbiť do sveta“.

Štát s kresťanskými zásadami

V auguste 1939 Slovensko bolo už podľa medzinárodného práva uznané 19 štátmi. Viaceré menovali do Bratislavy svojich diplomatických alebo konzulárnych zástupcov, medzi prvými aj Svätá Stolica. Ochrannou zmluvou obmedzená suverenita nebola vnútropoliticky vôbec citeľná a nezabránila novej republike razantne budovať svoje štátne inštitúcie. K tomu patrili armáda, polícia, colná správa, národné symboly a zástava, mena, poštové služby so svojimi krásnymi slovenskými známkami, atď.

Keď Berlín vyzval Slovensko, aby sa zúčastnilo na ťažení proti Poľsku a tak si vydobylo naspäť slovenské regióny, ktoré mu ono v novembri 1938 zabralo, musela vláda v Bratislave partnerovi ochrannej zmluvy vyhovieť. Tiso si však okamžite vyžiadal principiálny príslub reciprocity. V tomto bode obratom odbrázl satisfakciu z Berlína, ktorý bol s týmto slovenským postojom veľmi spokojný. Keď však Hitler chcel Slovákom darovať dodatočný územný podiel na tejto poľskej koristi, Tiso to rázne odmietol. Vzhľadom na kresťanské princípy, ktoré si katolícki i evanjelickí teológovia veľmi cenili, Tiso sa jednoznačne zriekol anektovať etnicky neslovenské územia.

Takéto manifestácie kresťanskej etiky samozrejme nepasovali do vtedajšieho berlínskeho konceptu, ale hodili sa na to, aby formulovali výhrady proti Tisovi a jeho spolupracovníkom. Najdôležitejšími cieľmi nemeckej kritiky boli okrem samotného Tisu aj Ďurčanský - minister zahraničných vecí a vnútra a J. M. Kirschbaum - generálny tajomník Hlinkovej strany.

(Pokračovanie v budúcom čísle)